

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİ ANALİZİN TİCARİ İŞLETMELERİN

NAKİT PLANLAMASINDAKİ ROLÜ

VE BİR UYGULAMA

- YAVUZ İŞ MAK. YEDEK PARÇA SAN. TİC. A.Ş. -

(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim ŞAVLUKBAŞ

ESKİŞEHİR

1990

İÇİNDEKİLER

<u>G İ R İ Ő</u>	6
I. İŞLETMELERDE FAALİYETLERİN PLANLANMASI VE TİCARET İŞLETMELERİNDE PLANLAMA İHTİYACI.....	6
II. NAKİT PLANLAMASI VE NAKİT PLANLAMASININ DİĞER PLANLAMA TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ	6
III. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE KAPSAMI	7

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

MUHASEBE SİSTEMİ VE NAKİT PLANLAMASI

I. GÜVENİLİR BİLGİ ELDE ETMEDE MUHASEBE SİSTEMİNİN ROLÜ	9
II. BİLGİ GÜVENİRLİĞİNİN KONTROLÜ	9
III. NAKİT PLANLAMASI İÇİN BİLGİ SAĞLAMADA HESAP PLANI VE KAYIT YÖN- TEMLERİNİN ROLÜ	11
A) Alım - Satım İĞleminde SeÇilmesi Gereken Kayıt Yöntemleri	11
B) Nakit Planlamasının Yapılmasında Hesap Planının Önemi.....	13
1- <u>Dönen Varlıklar</u>	15
2- <u>Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar</u>	16

3- Gelir ve Gider Hesapları	17
IV. MUHASEBEDE BİLGİSAYAR KULLANIMININ NAKİT PLANLAMASINDA FAYDALARI	20

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

NAKİT DURUMU ANALİZLERİ

I. NAKİT AKIM TABLOSUNUN TANIMI VE ÖNEMİ	22
II. NAKİT AKIM TABLOSUNUN HAZIRLANMASI	23
A) Kaynaklar	23
B) Kullanımlar	26
C) Tablonun Oluşturulması	28
III. NAKİT AKIM TABLOSUNUN YORUMU	30
A) Kaynakların Yorumu	31
B) Kullanımların Yorumu	31
C) Kaynak - Kullanım İlişkisi	32
IV. TİCARİ İŞLEMLERDE MALİ DURUMUN VE FAALİYET SONUÇLARININ NAKİT YAPISINA ETKİSİNİN İNCELENMESİ	33
A) Mali Durumun ve Faaliyet Sonuçlarının Nakit Yapısı Açısından İncelenmesinin Gereği	33
B) Nakit Yapısının İncelenmesi Amacıyla Mali Tablolara Uygulanacak Analiz Teknikleri ve Analiz Sonuçları	34
C) Mali Analiz Teknikleri Aracılığı ile Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Nakit Yapısı Açısından Değerleme	34
1- <u>Bilançodan Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Değerleme</u>	34
2- <u>Gelir Tablosundan Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Değerleme</u>	36
3- <u>Mali Durum ile Faaliyet Sonuçlarının Karşılıklı Etkileşiminin Nakit Yapısına Yansımalarının Değerlendirilmesi</u>	38

- D) İşletmenin Mali Durumundaki ve Faaliyet Sonuçlarındaki Nakit Yapısına İlişkin Sorunların ve Çözümlerin Belirlenmesi.....39

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

NAKİT PLANLAMASI VE BÜTÇELENMİŞ RAKAMLAR İLE FİİLİ RAKAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

- I. NAKİT AKIM TABLOSUNDAN NAKİT PLANLAMASINDA YARARLANILMASI41
- II. NAKİT BÜTÇESİNİN TANIMI VE ÖNEMİ42
- III. NAKİT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI43
- A) Nakit Girişleri43
- B) Nakit Çıktılara45
- C) Bütçenin Oluşturulması47
- IV. BÜTÇE DÖNEMİNE AİT FİİLİ SONUÇLAR İLE BÜTÇENİN KARŞILAŞTIRILMASI VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ49

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

YAVUZ İŞ MAK. ve YEDEK PARÇA SAN. TİC. A.Ş.'de UYGULAMA

- I. İŞLETME HAKKINDAKİ AÇIKLAYICI BİLGİLER52
- II. İŞLETMENİN MUHASEBE SİSTEMİNİN GÜVENİLİR BİLGİLERİN ELDE EDİLMESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ54
- A) Nakit Kaynaklarına ait Muhasebe Bilgilerinin Sağlanmasında Muhasebe Sisteminin İncelenmesi56
- B) Nakit Kullanımlarına ait Muhasebe Bilgilerinin Sağlanmasında Muhasebe Sisteminin İncelenmesi58
- III. İŞLETMEDE UYGULAMA ÖNCESİNDE YAPILAN NAKİT PLANLAMASI60

IV. MUHASEBE SİSTEMİNİN UYGULAMAYA YÖNELİK OLARAK DÜZENLENMESİ	60
V. İŞLETMENİN HESAP PLANININ DÜZENLENMESİ	63
VI. İŞLETMENİN NAKİT DURUMU ANALİZLERİ	67
A) İşletmeye ait Mali Tablolar	67
B) Nakit Akım Tablosunun Hazırlanması	68
1- <u>Nakit Kaynaklarının Tesbiti</u>	71
2- <u>Nakit Kullanımlarının Tesbiti</u>	73
3- <u>Nakit Akım Tablosu (1989 dönemi)</u>	75
C) Nakit Akım Tablosunun Yorumu	77
1- <u>Nakit Kaynaklarının Yorumu</u>	77
2- <u>Nakit Kullanımlarının Yorumu</u>	79
3- <u>Kaynak ve Kullanımların Yorumu</u>	79
D) İşletmenin Mali Durumunun ve Faaliyet Sonuçlarının Nakit Durumu Açısından İncelenmesi	80
VII. NAKİT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI	83
A) Nakit Girişleri	83
B) Nakit Çıktıları	84
C) Nakit Bütçesinin Oluşturulması	85
VIII. BÜTÇE DÖNEMİNE AİT FİİLİ RAKAMLAR İLE BÜTÇELENEN RAKAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	88
<u>S O N U Ç</u>	92
<u>YARARLANILAN KAYNAKLAR</u>	i-ii

G İ R İ Ő

I. İŐLETMELEERDE FAALİYETLERİN PLANLANMASI VE TİCARET İŞLETMELERİNDE PLANLAMA İHTİYACI

Planlama gelecekte yapılacak faaliyetlerin belirli amaçlar doğrultusunda düzenlenerek tesbit edilmesidir. İőletmelerin en önemli amacı en az maliyet ve riske katlanarak en iyi karı elde etmektir. Bu nedenle iőletmeler ellerindeki kaynakları çeřitli Őekillerde kullanarak faaliyette bulunurlar. İőte bu faaliyetlerini amaçlarına ulaőacak Őekilde dūzenleyebilmek için bir yōnetim fonksiyonu olan planlamadan yararlanırlar. Bunun yanında planlama, iőletmelere faaliyetlerin istenildiđi Őekilde yūryūp, yūrūmediđinin kontrolū ve denetimi olanađını da sađlar. Bōylece iőletmeler uygulamada planlanan dıőında faaliyetlerinde meydana gelen deđiŐmeleri gōrme ve dūzeltici kararlar alma imkanına sahip olurken, sađlıklı bir denetim için de gerekli standartları tesbit ederler. Buraya kadar yazdıklarımızdan anlaŐılacađı gibi, iőletmeler için faaliyetlerin planlanması kaynakların iőletme amaçları doğrultusunda etkin bir Őekilde kullanılabilmesi için gereklidir. Burada kullandıđımız kaynaklar teriminden iőletmenin bilançosundaki pasiflerin anlaŐılması gerekir.

Üretim işletmelerinde, ticaret işletmelerine göre bir de üretim fonksiyonu sözkonusu olduğundan planlama faaliyetleri ticaret işletmelerine göre daha geniş kapsamlı yapılmaktadır. Ticaret işletmelerinde en önemli kaynaklar, ödenmiş sermaye, dönem karı ve genellikle kısa vadeli yabancı kaynaklardır. Kısa vadeli yabancı kaynakların da işletmeye belli bir maliyeti vardır. Dönem kârı ise kârlılığın sürekli olarak devam ettirilebilmesi için en uygun şekilde kullanılmalıdır. Dönem kârının sürekliliğinin sağlanması, kısa vadeli yabancı kaynaklardan, elde edilen kaynağın maliyetinin üstünde bir gelir getirecek şekilde kullanılabilmesi, aynı zamanda da sermayenin kârlılığı için planlama yapılması gerekir. Ticaret işletmelerinde planlama, faaliyet konuları gereği özellikle satın alma, satış ve finansman konularında önem kazanır. Çünkü ticaret işletmeleri kaynaklarının kullanımında etkinlik sağlayabilmek için hangi malı, nereden, ne zaman, ne kadar, hangi şartlarla alıp, hangi fiatla, ne şekilde ve ne kadar satabileceğini planlamak zorundadırlar.

II. NAKİT PLANLAMASI VE NAKİT PLANLAMASININ DİĞER PLANLAMA TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ

Nakit planlaması işletmenin planlanan dönemdeki faaliyetlerinin gerektirdiği nakit hareketlerini düzenler. Nakit planlaması finansal planlama içinde yer almaktadır.

Ticari işletmeler birbirleri ile ilişkisi olan fonksiyonları için çeşitli planlama çalışmaları yaparlar. Bunlar genellikle pazarlama ve finansmanla ilgili planlardır. Pazarlama planlaması satışlar, satın alma ve satış giderleri ile ilgili bilgileri kapsar. Finansal planlama ise işletmenin diğer fonksiyonlarına ait planlanmış faaliyetlerin gerektirdiği fonların uygun şartlarda tedariki ile ilgilenir. Yukarıda kısaca açıkla-

diğımız bu planlar arasında çeşitli ilişkiler vardır. Nakit planlaması ve pazarlama planlaması arasındaki ilişkiler, satış fiyatı ve satış miktarının tesbiti, peşin ve kredili satışlar konusu açısından önemlidir. Diğer yandan satın alma ve satış giderleri bütçesi aynı zamanda işletmenin nakit çıkışlarının bir bölümünü de ifade eder.

İşletmeler yukarıda belirttiğimiz, planların birer rakamsal ifadesi olan bütçelerdeki bilgiler olmadan nakit planlaması yapamazlar. Bu bütçeleri alım - satım bütçesi, genel yönetim ve masraflar bütçesi, nakit bütçesi olarak sayabiliriz. Alım - satım bütçesi işletmenin bütçe dönemindeki satış fiyatına, satış miktarına, satış hasılatını ve bütçe döneminde gerekli stoklar için gerekli olan alışları içerir. Genel yönetim ve masraf bütçesi de satış giderleri, yönetici ve personel giderleri ile ana faaliyet konusu nedeniyle oluşacak diğer giderleri kapsar. Nakit bütçesini ise ilerdeki bölümlerde geniş bir şekilde açıklayacağımızdan sadece içerik olarak bütçelenen dönemde gerekli nakit hareketlerinin programlanmasını kapsadığını söyleyebiliriz. Örneğin: Bir işletme planlanan dönemdeki satış hasılatını ve kredili satış politikasına belirlemeden, nakit girişlerini de belirleyemez.

III. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE KAPSAMI

Günümüzde işletmelerin en çok karşılaştıkları sorunlardan biri ihtiyaç duydukları nakit miktarına istenildiği zaman, uygun şekilde bulamamaktır. Para giriş ve çıkışlarını düzenli bir şekilde programlamayan işletmeler zor durumlara düşmektedirler. Son yıllarda protestolu senetlerin ve karşılıksız çeklerin miktarında meydana gelen artışlar işletmelerde nakit sorunlarının önemli boyutlarda olduğunu ifade etmektedir. Bu sorunlar uygulamada işletmelerin faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemekte hatta faaliyetlerin durmasına dahi sebep olmaktadır.

İşletmeler nakit sorunlarının üstesinden gelebilmek için her şeyden önce nakit planlaması yapmak zorundadırlar. İşletmeler nakit planlamasından tam anlamıyla yararlanabilmek için hali hazırdaki durumlarını çok iyi bilmelidirler. Kendi gücünü ve zayıf yönlerini bilmeyen bir işletmenin yapacağı planlamanın gerçekleşme ihtimali azalır. (1) Araştırmamızın amacı mali analiz tekniklerinin de yardımıyla gerçekçi ve sağlıklı bir nakit planlaması yapılmasını sağlayarak, işletmelerin nakit sorunlarının çözümünde yardımcı olmaktır.

Araştırmamızın birinci bölümünde muhasebe sisteminde yer alan alım, satım işlemlerine ait kayıt yöntemleri ve hesap planını nakit planlaması açısından inceleyeceğiz. İkinci bölümde nakit akım tablosu analizlerine uygun olarak, nakit planlaması aracı olan nakit bütçesinin hazırlanmasını ve değerlendirilmesini ele alacağız. Araştırmamızın son bölümünde ise, ilk üç bölümde açıklamaya çalıştığımız konulara ilişkin olarak bir ticaret işletmesinde uygulama yapılacaktır.

(1) Semih BÜKER, Finansal Yönetim, Ankara, 1983, s.33.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

MUHASEBE SİSTEMİ VE NAKİT PLANLAMASI

I. GÜVENİLİR BİLGİ ELDE ETMEDE MUHASEBE SİSTEMİNİN ROLÜ

İşletmelerde nakit planlaması yapmadan önce nakit durumu analizleri yapılır. Çünkü işletmenin amaçlarını ve bu amaçlar doğrultusunda planladığı faaliyetlerini tesbit ederken o andaki nakit durumunun bunları gerçekleştirmek için elverişli olup olmadığını bilmesi gerekir, durum analizleri bize bunu sağlamaktadır. Bu analizlere konu olan mali tablolar, durum analizlerinin ihtiyacı olan, nakit planlaması için gerekli bilgilere sahip olmalıdır. Mali tablolara raporlanan bilgiler muhasebeden elde edilmektedir. Kuşkusuz bu bilgilerdeki yanlışlıklar ve eksiklikler mali tablolara da yansımaktadır. İşletmenin böyle bir durumu önleyebilmesi için doğru ve güvenilir bilgileri verebilen, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine sahip bir muhasebe sistemine ihtiyacı vardır. Sadece bu da yeterli değildir. İyi hazırlanmış bir muhasebe sisteminin uygun şekilde işleyip, işlemediğinin iç kontrolü de gerekir.

II. BİLGİNİN GÜVENİRLİĞİNİN KONTROLÜ

Mali tablolara esas teşkil eden muhasebe bilgilerinin güvenilir olmasının konumuz açısından ne kadar önemli olduğunu yukarıdaki konuda vurgulamıştık. Bu ise ancak, muhasebe bilgilerinin hatasız ve hileli işlemlerden etkilenmeden gerçek rakamları verebilmesi ile mümkündür. Muhasebe bil-

gilerinin bu şekilde elde edilebilmesi, muhasebe iç kontrol sisteminin işletmede mevcut olmasını gerektirir. Etkin bir muhasebe iç kontrol sistemi için muhasebe sisteminde bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu özellikler aşağıda verilmiştir:⁽²⁾

- Belgeler gerekli açıklamaları kapsayacak şekilde düzenlenmiş ve yetkililerce onaylanmış olmalıdır.
- Hesap planı işlemlere uygun şekilde sınıflandırılmalıdır.
- Muhasebe yönetmeliği işlemlerin akışını ve kaydını ayrıntılı olarak düzenlemelidir.
- Rakamların doğruluğu araştırılmalıdır.

Belgeler muhasebe işlemlerinin dayanağını oluşturan kanıtlar niteliğindedir. Faturalar, kasa tahsil ve tediye fişi, çek ve senet tahsilat ve tediye fişi ve banka dekontlarını belgelere örnek olarak verebiliriz. Belgelerde yapılacak herhangi bir hata ve hileli işlem de direk olarak muhasebe kayıtlarına yansiyacaktır. Bu nedenle bu belgelerin muhasebe kayıtları yapılmadan önce yetkililerce onaylanması gerekir. Özellikle kasa işlemlerine konu olan, nakit hareketlerine ilişkin belgelerin onayına itina gösterilmeli, nakit ödemelerini yapan ile muhasebe kayıtlarını yapan kişi farklı olmalı, günün sonunda kasa sayımı yapılarak, kayıtlarla karşılaştırılmalı, bu konudaki kayıtlar geciktirilmemelidir.

Hesap planına bir sonraki konuda ayrıntılı olarak deneceğimizden, şimdilik hesap planının işletmenin yapısına uygun olması gerektiğini belirtmekle yetinelim. Muhasebe yönetmeliği ise, hesap planındaki, hesapların hangi işlemleri kapsayacağını belirtmeli, muhasebe işlemlerinin yapılmasında karşılaşılabilecek sorunları, çözümleyebilecek açıklamalara sahip olmalıdır.

(2) Celâl KEPEKÇİ, Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz, A.Ü. Ya. No.118, A.O.F. Ya. No.42, Eskişehir, 1986, s.12.

Muhasebe bilgilerine ait rakamların yevmiye defterine kayıt edilmeden önce, işlem bodroları (tahsilat, tediye ve mahsup fişleri) diyebileceğimiz bodrolara kayıt edilmeleri halinde, bodro toplamları kontrol edilmeli ve bodrolar numaralanmalı, işlemlere ait belgelere de hangi numaralı bodroya kayıt edildi ise o bodronun numarası ve tarihi yazılmalıdır. Yevmiye defterine kayıtlar yapıldıktan sonra ilgili borç ve alacak sütunlarının toplanarak, birbirlerine eşit olup olmadıkları kontrol edilmelidir. İşlem bodroları hangi yevmiye maddesi ile yevmiye defterine kayıt edildi ise o madde numarası işlem bodrosuna yazılmalıdır. Yardımcı defterdeki yardımcı hesapların, büyük defterdeki ilgili ana hesabın toplamları ile uygunluğu sağlandıktan sonra belli sürelerde çıkarılan mizanların yekün toplamlarının eşit olup olmadıklarına bakılmalı, eşitsizlik varsa hatalar tesbit edilerek eşitlik sağlanmalıdır.

III. NAKİT PLANLAMASI İÇİN BİLGİ SAĞLAMADA HESAP PLANI VE KAYIT YÖNTEMLERİNİN ROLÜ

A) Alım - Satım İşlerinde Seçilmesi Gereken Kayıt Yöntemi

Mali analize esas teşkil eden mali tablolar, işletmenin mali durumunu gösteren bilanço ve faaliyet sonuçlarını gösteren gelir tablosudur. Bu iki tablo dışındaki mali tablolar bu tablolardan elde edilemeyen bilgileri elde ederek bu iki tabloyu tamamlayıcı nitelikte hazırlanırlar.

Mali analize esas teşkil eden mali tablolardan biri olan gelir tablosundan yeterince yararlanabilmek için işletmenin ana faaliyet konusu sonuçlarının açık bir şekilde belirlenmesi gerekir. Bir başka deyişle işletmenin satışlarının, satış iade ve iskontolarının, satış (sevk) giderlerinin, alışlar ve alış giderlerinin, satılan malın maliyetinin neler olduğu ve

bunların sonucunda oluşan brüt satış kârının nasıl ortaya çıktığı rahatça incelenebilecek şekilde, bir gelir tablosunun hazırlanabilmesi gerekir. Ancak muhasebenin alım-satım işlerine ait kayıt yöntemlerinin tümü yukarıda belirttiğimiz şekilde bir gelir tablosunun hazırlanmasına olanak sağlamamaktadır. Bu yöntemler, bildiğimiz gibi aralıklı envanterde tecrübü yöntem, aralıklı envanterde geliştirilmiş tecrübü yöntem ve devamlı envanter yöntemleridir.

Şimdi bu yöntemleri faaliyet sonuçlarını en iyi şekilde görmemizi sağlayacak bir gelir tablosu hazırlanabilmesine olanak vermeleri yönünden ele alalım. İşletmelerin hepsinin, ifade ettiğimiz şekilde bir gelir tablosunun hazırlanmasına olanak sağlamasına rağmen, devamlı envanter yöntemini uygulamaları mümkün değildir. Çünkü, bu yöntem işletmelerin stoklarını sürekli izlemelerini gerektirir. Oysa tüm işletmeler faaliyet konularının farklı olması nedeniyle uğraş konularına giren malların çeşitli olması, miktar ve hacimleri yönünden stoklarını sürekli olarak izleme olanağı bulamazlar. Devamlı envanter yöntemi, ancak büyük hacim ve birim değeri yüksek fakat çeşitli olarak az mal çeşitliliği üzerine çalışan işletmelerde uygulanabilir. (3)

Bütün işletmelerde uygulama olanağı bulunan tecrübü yöntemde ise mal alım-satımına ilişkin bütün işlemlerin muhasebeleştirilmesi mal hesabını kullanarak gerçekleştirilmektedir. Sözü ettiğimiz mal alım-satım işlemleri alışlar, alış iskontosu, alış iadeleri, alış giderleri, satışlar, satış iskontoları, satışlardan iadeler, satış giderleri ve iadeler nedeniyle oluşan işlemlerden ibarettir. Daha önce de belirtmeye çalıştığımız gibi bu işlemler ana faaliyet sonuçlarının değerlendirilmesi açısından önem taşıyan bilgileri içerirler. Fakat mal hesabının tüm işlemleri kapsayacak şekilde kullanılması

(3) Fevzi SÜRMELE - Yılmaz BENLİGİRAY, Genel Muhasebe, A.Ü. Ya. No.16, A.Ü.F. Ya. No.5, Eskişehir, 1982, s.190.

bu bilgilerin görülmemesine yol açar. Tecrübi yöntem, sadece dönem sonunda dönem sonu mal mevcudunun bulunması ile birlikte yapılan hesaplamalar neticesinde brüt mal satış kârını (veya zararını) verebilmektedir. Tabii bu durumda gelir tablosundan istenen bilgilerin önemli bir kısmı olan ve brüt satış kârının nasıl ortaya çıktığını gösteren brüt kâr bölümü hazırlanamamış, sadece brüt satış kârı (veya zararı) verilmiş olur.

Geliştirilmiş tecrübi yöntemde ise dönemin mal alım-satımına ilişkin işlemler ayrı ayrı hesaplarda ele alınarak dönem sonunda brüt satış kârının oluşumuna ait bilgilerin gelir tablosunda görülmesi sağlanır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan anlaşılacağı gibi alım-satım işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde tecrübi yöntemin kullanılmasının mali analiz açısından sakıncaları vardır. Devamlı envanter yöntemi ise, ancak yöntemin gerektirdiği şartlara sahip olan işletmeler için uygulanabildiğinden ve bu şartlara uygun yapıda olmayan çok sayıda işletme için uygulanamayacağından dolayı, bu tür işletmeler için alım-satım işlemlerinde geliştirilmiş tecrübi yöntemin tercih edilmesi gerekir. Burada belirtmekte yarar gördüğümüz bir diğer husus da, tecrübi yöntemi kullanan işletmelerin uygulamada kredi veren kuruluşlara yaptıkları başvurularda istenen hesap vaziyetinin, gelir tablosuna ilişkin bölümünün istenilen, bilgileri kapsayacak şekilde hazırlanamaması nedeniyle, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde güçlüklerle karşılaşılmasıdır.

B) Nakit Planlamasının Yapılmasında Hesap Planının Önemi

İşletmelerde meydana gelen mali karakterdeki olayların izlendiği cetvellere hesap denilmekte olduğunu biliyoruz.

" Hesaplar olayların kaydı için temel olup olmama durumlarına göre:

- Asli Hesaplar
- Düzenleyici Hesaplar
- Geçici Hesaplar olarak bölümlenirler.

Aynı karakterde olupta ana bir unsuru toplu veya bireylerine inerek göstermeleri bakımından da,

- Ana Hesaplar
- Tali Hesaplar

şeklinde bölümlenirler."⁽⁴⁾

Hesaplar işletmelerde meydana gelen mali karakterdeki olayların varlıklar ve kaynaklar üzerindeki etkilerini gösterdiklerinden, mali tablolar için temel bilgi kaynağıdır. İşletmede kullanılan hesapların sistemli bir şekilde gruplandırılarak yer aldığı listelere de hesap planı denilmektedir.⁽⁵⁾

Hesap planı işletmenin muhasebe düzeninin kurulması sırasında işletmenin yapısına ve uğraş konusuna göre hazırlanır. Hesap planı hazırlanırken aynı tür işletmeler ile karşılaştırma yapılabilecek mali tabloların hazırlanmasını sağlayabilmesine ve ileride yapılması gereken bir değişikliğe olanak verecek esneklikte olmasına dikkat edilmelidir. Diğer bir husus ta muhasebe süreci sonucunda hazırlanan mali tabloların, kullanıcılarına istedikleri bilgileri verebilecek şekilde hazırlanmasını sağlayan hesap planına sahip olunması gerektiğidir.

İnceleme konumuz açısından hesap planının önemi de, hesap planı içinde yer alan hesapların, nakit planlamasında (nakit durumu analizleri dahil)

(4) Özgül CEMALCILAR, Genel Muhasebe Teknik Prensipler ve Uygulama, E.İ.T.İ.A. Ya. No. 7, Eskişehir, 1974, s.62.

(5) SÜRMEİ - BENLİGİRAY, s.44.

yararlandığımız mali tablolardaki bilgileri verebilmeleri yönünden ortaya çıkar. Nakit planlamasında, mali tablolardan yararlanılabilmesi bu bilgileri mali tablolara verebilecek hesapların, hesap planında yer almasıyla mümkündür.

C) Hesapların Gruplandırılmasının Nakit Planlamasındaki Rolü

Şimdi nakit planlaması yönünden gerekli bilgileri verecek hesap ve hesap gruplarının üzerinde duralım. Konumuz açısından üzerinde durulmasında yarar gördüğümüz hesap grupları dönen varlıklar, kısa vadeli yabancı kaynaklar, gelir ve gider hesaplarının yer aldığı gruplardır.

1- Dönen Varlıklar

Dönen varlıklar kasa, bankalar, ticari alacaklar, stoklar ve diğer alacakları içine almaktadır. Kasa hesabının işletmenin nakdi tahsilat ve tediye yaptığı merkezlerine göre, bankalar hesabının ise işletmenin ilişkisi bulunduğu bankalara göre yardımcı (tali) hesaplara ayrılmış olması gerekir. Hesap planında ticari alacaklara ait hesaplar ise önce senetli ve senetsiz olmalarına göre iki ana hesapta izlenmelidir. Senetsiz alacaklara ait alacaklar müşterilere göre yardımcı hesaplara ayrılmalıdırlar. Senetli alacaklar, bu alacaklar için ayrılan ana hesabın haricinde senetlerin ödenip ödenmeme ve işletme tarafından kullanılabilmesi olanaklarına göre protestolu senetler, takipteki senetler, tahsildeki senetler, teminattaki senetler olarak ana hesaplar şeklinde ayrılmalıdırlar. Alacaklara ait durumun tam olarak gösterilebilmesi için düzenleyici hesaplar olarak, değersiz duruma gelen alacaklar ve tahsili şüpheli alacaklar, diğer alacaklardan ayrıl-

malıdır. Ticari olmayan alacaklara ait ana bir hesap düzenlenmeli, gerektiğinde yardımcı hesaplara yer verilmelidir.

Stoklar hesabı dönen varlık içinde hesap planında yer alırken, stoklara ilişkin olarak geliştirilmiş tecrübi yöntemin gerektirdiği sonuç hesaplarında hesap planında yer alması gerekir. Bu hesaplar satışlar, satış iadeleri, satış giderleri, alışlar, alış iadeleri, alış giderleri, alış iskontoları, satış iskontoları, iade giderleri hesaplarından oluşmaktadır. Stoklara ait değer düşüş karşılığı hesabı da dönen varlıklar içinde stoklar hesabının altında düzenleyici bir hesap olarak yer almalıdır.

Bilindiği gibi aktiflere ait hesaplar, hesap planında listelenirken en likit kalemlerden, likiditesi düşük kalemlere doğru sıralanmalıdır. Yabancı kaynaklara ait hesaplar ise geri ödenme önceliklerine göre sıralanmalıdır.

2- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Kısa vadeli yabancı kaynaklar da, konumuz açısından önem taşıyan hesaplar kısa vadeli banka kredileri, ticari borç senetleri, satıcılara ait borçlar, ödeme zamanı gelmiş tahvillere ait borç, ödenecek vergiler ve sigorta primlerine ait borçlar, personele ait borçlar, ödenecek katma değer vergisi ve diğer borçlara ait hesaplardır. Banka kredileri hesabı birden fazla bankadan kredi kullanılıyorsa bankalara göre yardımcı hesaplara ayrılarak düzenlenmelidir. Satıcılara olan borçları gösteren hesap, tüm satıcılara ayrı ayrı yardımcı hesap açılması suretiyle hesap planında düzenlenmelidir. Ödenecek vergilere ait hesap vergilerin türlerinin ve türlerine göre ödeme zamanlarının farklı olması sebebiyle uygun şekilde yardımcı hesaplara ayrılmalıdır.

Kısa vadeli yabancı kaynaklar içinde faiz gideri tahakkuklarının da gelecekte bir nakit çıkışı gerektirmesi açısından önemli olduğu unutulmamalıdır.

3- Gelir ve Gider Hesapları

Gelir, işletme sahiplerinin varlıklar üzerindeki haklarını arttıran işlemlerdir. Gider ise işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan, ancak işletme sahiplerinin varlıkları üzerindeki haklarını azaltan işlemlerdir. Gelir ve giderler işletmenin kârını belirleyen işlemler olduğundan bu işlemlere ait hesaplar birer sonuç hesabıdır. Gelir ve gider hesaplarına, işlemin gerçekleşmesi (tahakkuk) sırasında kayıt yapılması ve gelir ve giderlerin ait oldukları dönemde, işletmenin faaliyet sonuçlarına aktarılması, işletmenin faaliyet sonuçlarının doğru bir şekilde ölçülebilmesinin sağlanması açısından, dönemsel kavramı nedeniyle gereklidir.

Gelir ve gider hesapları, işletmenin nakit kaynaklarının ve nakit kullanımlarının bir bölümünü oluşturduklarından, kapsadıkları olaylara ve ortaya çıkış nedenlerine bağlı olarak genelleştirmeden kaçınılarak, ancak gereksiz ayrıntılara da imkan vermeyecek şekilde hesap planında yer almalıdırlar. Bu grupta aynı zamanda alım, satım işlemlerinde tercih ettiğimiz geliştirilmiş tecrubi yöntemin gerektirdiği hesaplar da yer almaktadır.

İşletmenin oluşturacağı hesap planının özellikle dönen varlıklar, kısa vadeli yabancı kaynaklar ve gelir - giderler hesap gruplarının üzerinde durmamızın sebebi, ticaret işletmelerinde özellikle nakit hareketlerinin bu gruplar içerisindeki hesaplarda meydana gelmesidir.

İşletmenin hesap planı aynı zamanda nakit bütçesinin kalemlerine de uygun olmalı ki işletme nakit bütçesinin kontrolünü herhangi bir güçle karşılaşmadan, muhasebe bilgilerini kullanarak yapabilsin.

Dönen varlıklara, kısa vadeli yabancı kaynaklara ve gelir - gider hesap gruplarına ait olarak bir hesap planı örneği aşağıda verilmiştir.

DÖNEN VARLIKLAR

KASA

- Merkez Kasası
- Şube Kasası
- Çek Kasası
- Yoldaki Paralar

BANKALAR

- A Bankası
- B bankası

HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER

(-) HİSSE SENETLERİ VE TAHVİLLER DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI

ALACAK SENETLERİ

TİCARİ ALACAKLAR

PROTESTOLU ALACAK SENETLERİ

(-) ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI

DEĞERSİZ ALACAKLAR

TEMCİNATTA Kİ SENETLER

STOKLAR

(-) STOK DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI

VERİLEN AVANSLAR

VERİLEN K.D.V.

DİĞER ALACAKLAR

- Ortaklardan Alacaklar
- İştiraklerden Alacaklar

- Personelden Alacaklar
GELİNECEK AYLARA AİT GİDERLER
GELİR TAHAKKUKLARI

KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR

BANKA KREDİLERİ

- A Bankası
- B Bankası

ÖDENECEK TAHVİLLER

BORÇ SENETLERİ

SATICILARA BORÇLAR

- X Firması
- Y Firması

PERSONELE BORÇLAR

DİĞER BORÇLAR

ALINAN K.D.V.

ÖDENECEK VERGİ, RESİM, HARÇLAR

- İşletme Vergi, Resim, Harçlar
- Ödenecek Personel Kesintileri
- Ödenecek Sigorta Primleri ve Diğer Kesintiler

FAİZ VE KOMİSYON GİDERLERİ TAHAKKUKLARI

DİĞER GİDER TAHAKKUKLARI

GELİR - GİDER HESAPLARI

GELİRLER

SATIŞLAR

- (-) SATIŞ İADELERİ
- (-) SATIŞ İSKONTOLARI
- (-) SATIŞ GİDERLERİ

İŞTİRAK KÂR PAYLARI
HİSSE SENEDİ VE TAHVİL SATIŞ KÂRI
DURAN VARLIK SATIŞ KÂRI
DİĞER GELİRLER

GİDERLER

ALİŞLAR
(-) ALIŞ İSKONTOLARI
(-) ALIŞ İADELERİ
ALİŞ GİDERLERİ
İADE GİDERLERİ
GENEL İDARE GİDERLERİ
PAZARLAMA VE DAĞITIM GİDERLERİ
FAİZ VE KOMİSYON GİDERLERİ
ŞÜPHELİ ALCAKLAR ZARARI
STOK DEĞER DÜŞME ZARARI
HİSSE SENEDİ VE TAHVİL DEĞER DÜŞÜŞ ZARARI
DEĞERSİZ ALACAK ZARARI
KASA SAYIM NOKSANI
DİĞER GİDERLER

IV. MUHASEBEDE BİLGİSAYAR KULLANIMININ NAKİT PLANLAMASINDAKİ FAYDALARI

Günümüzde muhasebede bilgisayar kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. Bunun nedeni bilgisayar ile bilgiişlemin, elle yapılan bilgiişleme göre üstünlükleridir. Muhasebe verilerinin işlenmesinde bilgisayar ile bilgiişlemin sağladığı üstünlükler, tüm işlemlerin hatasız ve hızlı bir şekilde yapılabilmesi, istenildiğinde, istenilen bilgiye anında ulaşılmasına ola-

nak sağlamasıdır, diyebiliriz. (6)

Bilgisayarın muhasebede kullanılması muhasebe kayıtlarının bilgisayara yaptırılması anlamına gelmektedir, böylece muhasebe departmanında yapılmakta olan rutin işlerin kısa bir zaman ve az bir emekle yapılması sağlanarak, mali analize ve yoruma daha fazla zaman ayırabilmektedir. (7)

Bilgisayarın muhasebede kullanılması nakit planlamasında da önemli faydalar sağlar. Nakit planlamasında nakit durumu analizlerine konu olan mali tabloların hazırlanması, nakit bütçesinin oluşturulması ve kontrolü daha hızlı ve doğru şekilde gerçekleşir. Diğer taraftan mali tabloların genellikle bir yıl olan dönemlerden, daha kısa süreli dönemler itibarıyla hazırlanmasına olanaklı hale getirdiğinden, analiz ve yorumların, bütçe ve planların hazırlanmasında etkin bir şekilde kullanılmasına yol açar. Aynı zamanda nakit girişlerinin ve çıkışlarının izlenmesinde bilgisayarın etkin kullanımı doğruluk, kesinlik, güvenilirliği sağlamaktadır. (8)

(6) Ali GÜNEŞ, Bilgisayar ve Basic Programlama, A.Ü. No.121, A.Ü.F. Ya. No.45, Ankara, 1986, s.24-25.

(7) Davut AYDIN, Bilgisayarlı Genel Muhasebe, A.Ü. Ya. No.350, İ.İ.B.F. Ya. No.75, Eskişehir, 1989, s.14.

(8) Melih ERDOĞAN, İşletmelerin Nakit Yönetiminde Nakit Bütçelerin Hazırlanması ve Bağlantılı Tablolar, A.Ü. Ya. No.322, İ.İ.B.F. Ya. No.71, Eskişehir, 1989, s.12.

I K İ N C İ B O L Ü M

NAKİT DURUMU ANALİZLERİ

İşletmelerin nakit planlaması yapmadan önce nakit durumu analizleri yaptığını önceden ifade etmiştik. İşletmeler, nakit durumu analizleri yardımı ile, geçmişteki faaliyetlerine ilişkin rakamları ve aynı zamanda bunların mali durum ve faaliyet sonuçları üzerindeki etkileri değerlendireme imkanına sahip olurlar. Bu imkan işletmelerin geçmişte aldıkları finansal kararların, sonuçları bakımından işletme için doğru ve yanlış olduklarının görülmesini de sağlar. Bunun yanında işletme kendi nakit gücünü de öğrenmiş olur.

Nakit durumu analizleri, finansal analiz tekniklerinden yararlanılarak yapılmaktadır. Şöyleki, nakit akım tablosu ve diğer mali analiz tekniklerinden yararlanarak işletmenin bir önceki döneme ait nakit hareketleri incelenir ve işletmenin nakit yapısının faaliyet sonuçları ve mali durumu üzerindeki etkileri araştırılır. Bu çalışmaların sonuçları değerlendirilerek, işletmenin nakit planlaması için önem taşıyan bilgiler oluşturulur. Durum analizlerinden planlama öncesi, planlama safhası ve planlama sırasında yararlanılır.

I. NAKİT AKIM TABLOSUNUN TANIMI VE ÖNEMİ

Nakit akım tablosu, işletmenin belirli bir dönemdeki para giriş ve çıkışlarını gösteren tablodur. Bu tablo karşılaştırılan iki yıl bakımından ikinci yılda birinci yıla göre kasa ve bankalar kaleminde oluşan

artış ve azalış şeklindeki değişimin nedenlerini kaynak ve kullanımlar olarak gösterir. Bu tablo, işletmenin incelenen dönemde sağladığı fonlarının (nakit) nerelerden, (ana faaliyetler, faaliyet dışı gelirler, bilanço kalemleri olarak) ne oranda sağlandığı şeklinde bilgi vererek, fon yaratma gücü hakkında değerlendirme yapabilmemizi sağlar.

Nakit akım tablosu sadece işletmenin nakit hareketleri ile ilgilendir. Başka bir deyişle işletmede meydana gelen olayları tahakkuk esasına göre değil de, nakit esasına göre ele alır. Bu açıdan bakıldığında işletme kâr etmiş olsa bile para mevcudu azalabilir veya zarar etse bile para mevcudu artabilir.(9)

II. NAKİT AKIM TABLOSUNUN HAZIRLANMASI

Nakit akım tablosu fon kavramını en dar anlamında ele alır. Bu tablo için fon kavramı nakit değerleri ifade eder. Nakit akım tablosunun hazırlanabilmesi için incelenecek döneme ve bir önceki döneme ait bilançolara, incelenen döneme ait gelir tablosu ile kâr dağıtım tablosu ve ek bilgilere ihtiyaç vardır. Tablo kaynaklar ve kullanımlar olmak üzere iki kısımdan oluşur.

A) Kaynaklar

Kaynaklar incelenen dönemde işletmenin çeşitli faaliyetleri ve uy-

(9) Üztin AKGÜÇ, Mali Tablolar Analizi, İ.Ü. Ya. No.3281, İstanbul, 1985, s.224.

güladığı politikalar sayesinde nakit mevcudunda artış yaratan olaylardır. İşletmelere nakit girişi sağlayarak, nakit kaynağı oluşturan işlemler genellikle peşin satışlar, senetli ve senetsiz alacakların tahsili, iştiraklerden nakit olarak alınan kâr payları ile kira ve faiz gelirleri, alacak senetlerinin iskontosu, nakit olarak sağlanan krediler, nakit olarak sağlanan sermaye arttırımı, tahvil ihracından sağlanan paralar, duran varlıkların satışından elde edilen paralar ve iade edilen vergilerdir, diyebiliriz.

Kaynakların tesbiti için işletmenin faaliyetlerinden ve faaliyet dışı işlemlerinden elde ettiği nakit mevcudunun belirlenmesi ve ayrıca işletmenin bir önceki döneme göre incelenen dönemde bilanço kalemlerinde meydana gelen değişikliklerin yarattığı nakit mevcudunun tesbit edilmesi gerekir. İşletmenin ana faaliyet konusundan elde ettiği nakit miktarının tesbiti için ticari alacaklar hesabı aracı bir hesap olarak ele alınıp satışların tümü kredili yapılmış varsayılarak satışlardan sağlanan nakit miktarı bulunur. (10)

Şöyleki:

DÖNEMBAŞI TİCARİ ALACAKLARI	: XXXX
(+) İNCELENEN DÖNEM NET SATIŞLARI	: XXXX
(-) DÖNEMSONU TİCARİ ALACAKLARI	: <u>XXXX</u>
SATIŞLARDAN SAĞLANAN NAKİT	<u>XXXX</u>

İşletmenin faaliyet konusundan sağladığı nakit miktarının tesbiti dönembası ve dönemsonu itibarıyla ticari alacaklarda meydana gelen artış ve azalışa

(10) Atilla GÖNENLİ, Bilanço Analizi, İ.U. Ya. No.1773, İşletme Fak. Ya. No.13, İstanbul, 1972, s.295.

bakılarak ta belirlenebilir. Eğer artış varsa, bu artış miktarı net satışlardan düşülerek satışlardan sağlanan miktar bulunur, azalış söz konusu ise azalış miktarı net satışlara ilave edilir.⁽¹¹⁾ Ticari alacaklarda azalış olduğu unda bu işletmenin incelenen dönemdeki satışların tümünü tahsil ettiğini ayrıca bir önceki dönemden devreden alacakların da bir kısmının tahsil edildiğini gösterir. Ana faaliyet konusunun sağladığı nakit miktarının tesbit edilmesinde ticari alacaklar kaleminde nakit hareketi yaratmayan işlemlerin dikkate alınması ve ilgili toplamdan düşülmesi gerekir. Şüpheli alacak karşılığı, tahsili şüpheli duruma gelmiş alacaklar nedeniyle alacaklardan ayrılmakta ancak bu işlem alacaklarda azaltma yaratmasına rağmen, nakit hareketine neden olmamaktadır. Eğer işletme şüpheli alacaklar karşılığı hesabını kullanmasaydı, alacaklarda nakit hareketi yaratmayan bir azalış söz konusu olmayacak ve ilgili toplamdan düşülmesi gerekmeyecekti. Değersiz alacaklar ise tahsili imkansız hale gelmiş alacakların, alacaklardan ayrılmış kısmıdır. Bu nedenle alacaklardan değersiz alacakların ayrılması, alacakları azaltmasına rağmen nakit hareketine neden olmadıkları için ilgil toplamdan düşülmelidir. Eğer bu tür işlemler alacaklardan düşülmez ise ana faaliyetten sağlanan nakit miktarını o miktar kadar azaltacaktır.

Faaliyet dışı gelirlerden elde edilen nakit girişi, incelenen yılın gelir tablosundan, karşılığında aktif çıkışına sebep vermeyenler ele alınarak nakit girişi yarattıkları miktarlara göre nakit kaynağı yazılırlar. Eğer aktif çıkışına sebep olmuşlar ise ilgili bilanço kaleminde azalmaya yol açacaklarından, bilanço kalemlerinden sağlanan nakit kaynaklarının tesbitinde ek bilgilerden de yararlanarak saten dikkate alınırlar. Genellikle bu kalemler nakden tahsil edilmiş faiz - komisyon gelirleri ile nakden alınmış iştirak kâr paylarıdır. Burada önemli olan bu kalemlerin tahakkuk etmiş miktarları değil, nakit olarak tahsil edilen miktarlarıdır.

(11) Nalan AKDOĞAN - Necat TENKER, Mali Tablolara Analizi, Ankara, 1988, s.198.

Bilanço kalemlerinden sağlanan nakit girişi ise; karşılaştırmalı bilançolardan kasa ve bankalar kalemi ile ticari alacaklar (senetli-senetsiz) kalemi hariç aktifte azalış, pasiflerde artış kuralına uygun olarak yaratıkları nakit miktarı da ek bilgilerden bakılmak suretiyle bulunur. Burada kasa ve bankalar kalemini dikkate alınmamasının sebebi bu kalemlerdeki değişimin nakit akım tablosunda toplam kaynaklar ve kullanımlar arasında farkı (artış-azalış) göstermesidir. Ticari alacaklar ise daha önce ana faaliyetten elde edilen nakit miktarının bulunmasında dikkate alındıklarından tekrar dikkate alınmazlar. Tabii nakit girişi yaratmayan bilanço kalemleri olan değerlendirme karşılıkları birikmiş amortismanlar, yedekler, yeniden değerlendirme artışları gibi kalemler de dikkate alınmazlar.

B) Kullanımlar

Kullanımlar incelenen dönemde işletmelerin faaliyetleri ve uyguladıkları politikalar sonucunda nakit mevcudunda azalış meydana getiren olaylardır. İşletmelerde nakit çıkışı yaratan işlemler peşin olarak mal ve hammadde alış, personel ücretlerinin nakit olarak ödenmesi, nakden ödenen giderler, nakden ödenen borçlar, nakden yapılan kâr payı ödemeleri, tahvillerin itfası, nakden yapılan sermaye azaltımı, vergi ödemeleri ve diğer ödemeler olarak sıralanabilir.

Kullanımların bulunabilmesi için, işletme faaliyetleri ve faaliyet dışı işlemler nedeniyle oluşan nakit çıkışlarıyla bilanço kalemlerinde meydana gelen değişimler sonucu oluşan nakit çıkışlarının bulunması gerekir. İşletmenin ana faaliyet konusu nedeniyle oluşan nakit çıkışları, alışları ve faaliyet giderleri nedeniyle ortaya çıkar. Alışlar nedeniyle ortaya çıkan nakit çıkışlarının tesbiti aşağıdaki şekilde bulunabilir:

DÖNEMBAŞI TİCARİ BORÇLAR	: XXXX
(+) SATILAN MALIN MALİYETİ	: XXXX
(+) DÖNEMBAŞI STOKU	: <u>XXXX</u>
	XXXX
(-) DÖNEMSONU TİCARİ BORÇLAR	: XXXX
(-) DÖNEM SONU STOKLARI	: <u>XXXX</u>
FAALİYET KONUSU NEDENİYLE OLUŞAN NAKİT ÇIKIŞI	: <u>XXXX</u>

Faaliyet konusu nedeniyle oluşan nakit çıkışını bulmak için yukarıda gösterdiğimiz hesaplama yöntemi incelenen dönemdeki alışların tümünün borçlanarak yapıldığı esasına dayanmaktadır. Bu nedenle incelenen dönemin başındaki ticari borçlar ve stoklarla dönem içinde satılan malın maliyetini toplanarak alışlar nedeniyle yapılabilecek en yüksek nakit çıkışı miktarı bulunur, daha sonra bu toplamdan, dönem içinde ödenmeyen kısmı ifade eden dönem sonu ticari borçları ve stokları düşülerek nakden ödenen kısım bulunur.

Faaliyet giderleri nedeniyle ortaya çıkan nakit çıkışları ise gelir tablosunda faaliyet giderleri bölümünde yer alan kalemlerin (genel yönetim ve satış giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri, satış ve dağıtım giderleri gibi) nakden ödenen miktarları ek bilgilerden yararlanarak bulmak suretiyle, kullanım yazılır.

Faaliyet dışı giderler nedeniyle meydana gelen nakit kullanımları, gelir tablosunda, faaliyet dışı giderler kısmında yer alan kalemlerin tahakkukları dikkate alınmadan, nakit çıkışı yarattıkları miktarlar üzerinden tesbit edilir. Burada önemli olan nakit çıkışına sebep olmasıdır. Örneğin : Gelecek aylara ait olarak peşin ödenmiş giderler, ait oldukları dönemde, gider olarak gelir tablosunda yer alacaktır, ama nakit çıkışı yaratmazlar. Bunun yanında gelecek aylara ait giderler olarak bu dönemde bir

nakit çıkışı yapılmış ise bilanço kalemlerinin yarattığı nakit kullanımları belirlenirken dikkate alınarak kullanım yazılırlar.

Bilanço kalemlerinde meydana gelen değişmelerin yarattığı nakit çıkışları karşılaştırılmalı bilançolardan, kasa ve bankalar ile ticari borçlar ve stoklar hesabı hariçindeki kalemlerin aktiflerdeki artış kurallına uygun olarak nakit çıkışı yarattıkları miktarlar üzerinden bulunur. Kasa ve bankalar kaleminin neden dikkate alınmadığını daha önce belirtmiştik. Ticari borçlar ve stoklar kalemi ise ana faaliyet konusu nedeniyle daha önce işleme tabi tutulduğundan burada tekrar ele alınmazlar. Bu kalemler dışındaki bilanço kalemlerinin de kullanım yazılabilmeleri nakit çıkışına neden olmalarına bağlıdır. Özellikle uzun vadeli alacakların vadelelerinin yaklaşması nedeniyle döner varlıklar içindeki alacaklara dönüşmesi ve uzun vadeli borçların, kısa vadeli borçlara dönüşmesiyle meydana gelen değişmelere, nakit hareketi yaratmadığından dikkat edilmelidir. Kalemlerin nakit çıkışına sebep oldukları miktarlar, ancak ek bilgilerden yararlanarak belirlenir. Kaynakların tesbitinde olduğu gibi nakit hareketi yaratmayan bilanço kalemlerindeki değişmeler dikkate alınmaz. Bu kalemlere amortismanları, değerleme karşılıklarını gösterebiliriz. Bu kalemlerden örnek alarak amortismanları alıp nasıl nakit hareketi yaratmadıklarına baktığımızda, amortismanların ilgili varlığın defter değeri üzerinden gider tahakkuk ettirilerek ayrıldıklarını, böylece nakit hareketine neden olduklarını görmekteyiz.

İncelenen dönemden önceki dönem kârından incelenen dönemde nakden yapılan kâr payı ve vergi ödemeleri kullanım olarak dikkate alınırlar.

C) Tablonun Oluşturulması

Nakit akım tablosunu hazırlayabilmek için önce karşılaştırmalı

bilançolardan kasa ve bankalar kalemindeki artış veya azalış bulmamız gerekir. Çünkü bu miktar bizim daha önce belirttiğimiz şekilde bulunan kaynaklar ve kullanımlar arasındaki farka eşit olacaktır. Kasa ve bankalar kaleminde artış varsa kaynaklar, kullanımlardan o miktar kadar fazla; eğer azalış varsa tersi durum söz konusu olacaktır.

Kasa ve bankalar kalemindeki artış veya azalışın altına da kaynakları ve kullanımları ayrıntıları ile belirteceğiz. Nakit kaynakları toplamı ile nakit kullanımları toplamı arasındaki farkı tablonun en alt kısmına yazarak tablonun başında tesbit ettiğimiz kasa ve bankalardaki artış veya azalış ile ilgili miktarla aynı olduğunu gördükten sonra tablomuzu yoruma hazır hale getiririz. Açıklamalarımıza uygun bir nakit akım tablosu örneği aşağıda verilmiştir:

..... İŞLETMESİ DÖNEMİ

NAKİT AKIM TABLOSU

<u>KASA VE BANKALAR KALEMİNDEKİ DEĞİŞMELER (+ veya -)</u>	= XXXX
<u>KAYNAKLAR</u>	
<u>ANA FAALİYET KONUSUNDAN SAĞLANAN NAKİT MİKTARI</u>	= XXXX
<u>BİLANÇO KALEMLERİNDEKİ DEĞİŞMEDEN SAĞLANAN NAKİT MİKTARI</u>	= XXXX
- Döner Varlık Kalemlerindeki Azalışlar	= XXX
- Duran Varlık Kalemlerindeki Artışlar	= XXX
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar	= XXX
- Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Artışlar	= XXX
- Öz Sermayedeki Artışlar	= XXX
<u>FAALİYET DIŞI OLAYLARDAN SAĞLANAN NAKİT MİKTARI</u>	= XXXX
- Faiz - Komisyon gelirleri	= XXX
- Hisse Senedi ve Tahvil Satış Karları	= XXX
- İştiraklerden kâr Payları	= XXX

- Kasa Sayım Fazlası	= XXX	
- Diğer İşletmelerden Sağlanan Nakit Miktarı	= XXX	
<u>KAYNAKLAR TOPLAMI</u>		= XXXX
<u>KULLANIMLAR</u>		
<u>ANA FAALİYET KONUSU NEDENİYLE NAKİT KULLANIMLARI</u>		= XXXX
<u>FAALİYET GİDERLERİ NEDENİYLE NAKİT KULLANIMLARI</u>		= XXXX
- Genel Yönetim Giderleri	= XXX	
- Satış Giderleri	= XXX	
<u>BİLANÇO KALEMLERİNDEN DOĞAN NAKİT KULLANIMLARI</u>		= XXXX
- Döner Varlıklardaki Artışlar	= XXX	
- Duran Varlıklardaki Artışlar	= XXX	
- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar	= XXX	
- Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklardaki Azalışlar	= XXX	
- Öz Sermayedeki Azalışlar	= XXX	
<u>FAALİYET DIŞI OLAYLAR NEDENİYLE NAKİT KULLANIMLARI</u>		= XXXX
- Faiz - Komisyon Giderleri	= XXX	
- Kasa Sayım Noksanı	= XXX	
- Diğer Faaliyet Dışı Olaylar	= XXX	
<u>VERGİ - KÂR PAYI ÖDEMELERİ</u>		= XXXX
- Önceki Dönem Kârı İçin Vergi Ödemesi	= XXX	
- Önceki Dönem Kârından Kâr Payı Ödemesi	= XXX	
<u>KULLANIMLAR TOPLAMI</u>		= XXXX
<u>KULLANIMLAR VE KAYNAKLAR ARASINDAKİ FARK</u>		= XXXX

III. NAKİT AKIM TABLOSUNUN YORUMU

Nakit akım tablosunun yorumunu yapabilmek amacıyla, önce kaynak ve kullanımları ayrı ayrı değerlendirip sonrada birbirleri ile olan ilişkile-

rini ele alarak inceleyelim.

A) Kaynakların Yorumu

İşletmelerde kaynakların içinde peşin satışlardan ve alacaklardan elde edilen nakdin ağırlıklı olması istenir. Bunun sebebi işletmenin dönen varlıklarının işletme faaliyetlerine yüksek oranda katılımının sağlanarak kârlılığın artmasına ve likit yapının güçlenmesine neden olması ve yabancı kaynaklara duyulan ihtiyacın azalmasıdır. (12)

Kaynaklar içinde borçlar da yer alabilir. Ancak işletmelerin borçlanarak nakit kaynağı yaratmasının işletmeye getirdiği faiz yükü hem fazladan nakit çıkışına hemde kârın azalmasına yol açabilir. Bu nedenle borçlanarak sağlanan paranın kaynaklar içinde önemli ağırlıkta olması olumlu karşılanmaz. Sabit kıymet satışı da kaynak olarak zorlayıcı şartlar olmadığı sürece tercih edilmemelidir.

B) Kullanımların Yorumu

Nakit kullanımları peşin alışlar ve borç ödemeleri, sabit kıymet yatırımları ve nakdi sermaye iadesi gibi işlemlerden oluşmaktadır. Kullanımlar içinde yukarıda belirttiğimiz işletmelerin var olup olmadığı ve kullanımlar içindeki ağırlıkları kullanımların yorumunda bize yol gösterici olur.

(12) Sabri BEKTÖRE - Ferruh ÇÖMLEKÇİ, Mali Tablolar Analizi, A.Ü. Eğ. Sğ. Bil. Arş. Vakfı Ya. No.71, Eskişehir, 1989, s.214.

Kullanımlar içinde peşin alışlar ve kısa vadeli borç ödemelerinin nakit sıkıntısına yol açmayacak ağırlıkta yer alması normaldir. Bilhassa ticaret işletmelerinde bu durum daha da belirgindir. Ticaret işletmelerinde kullanımlar içinde sabit kıymet alımlarının bulunması, faaliyetlerini devam ettirebilmek için gerekli değilse, alışılmış bir durum değildir. Nakit olarak sermayenin iade edilerek azaltılması ise işletmede atıl bir birikimin tesbit edilmesi ile söz konusu olabilir. Kullanımlar içinde yer alan en önemli kalemlerden biri de giderlerdir. İşletmelerin faaliyetlerini yürütebilmek için giderlere katlanmak zorunda olduğu bir gerçektir. Burada önemli olan faaliyetlerin en az giderle yürütülmesinin sağlanmasıdır. Bu nedenle kullanımlar içinde giderlerin payı gerektirdiğinden fazla olmamalıdır. İşletmelerin ortaklarına kâr payı ödemeleri normaldir. Yalnız işletmelerin kâr payı ödemesine karar verirken nakit yapılarını düşünerek hareket etmeleri gerekir.

C) Kaynak - Kullanım İlişkisi

İşletmenin incelenen dönemde karşılaştırmalı tablolardan bakarak kasa ve bankalar kalemlerinde bir artış varsa bu, işletmenin bu dönemde yarattığı nakit kaynaklarının kullanımlardan fazla olduğunu gösterir; fazlalık atıl değilse olumlu bir durum olarak nitelenir. Bu durum dışındaki gelişmelerse işletmenin likiditesini azaltıcı etki yapacağından olumsuz olarak değerlendirilir. Önemli olan kaynakların nerelerden, hangi oranlarda elde edildiği ve hangi kullanım türlerine ne oranlarda aktarıldığıdır. Başka bir deyişle, işletme kaynaklarını istenilen şartlarda uygun olan nakit kaynaklarından, yeterli şekilde sağlayıp yine uygun kullanım alanlarına aktarmış mıdır? Uygun kullanım alanlarının seçilmemesi ana faaliyet ve faaliyet giderleri için kullanılacak nakdin başka alanlara aktarılması nakit yapısını ve kârı olumsuz yönde etkiler. Örneğin: Nakit kay-

naklarının, duran varlıklara ve uzun vadeli yabancı kaynaklara kullanılması gibi.

Ticaret işletmelerinde kaynakların içinde peşin satışlar ve alacakların tahsilatından sağlanan nakit girişlerinin yüksek oranda olması, işletmenin peşin alışlarını ve kısa vadeli borç ödemelerini bunlarla karşılayabilmesi iyi bir durumdur. Eğer bir de işletme buna ilave olarak bu kaynaklardan sağladığı nakit ile nakit çıkışı gerektiren giderlerinin tamamını veya bir kısmını karşılayabiliyor ise bu çok daha iyi bir durumdur. Bu aynı zamanda işletmenin kendi ihtiyacı olan nakdi yaratabildiğinin bir ifadesidir de.

IV. TİCARİ İŞLEMLERDE MALİ DURUMUN VE FAALİYET SONUÇLARININ NAKİT YAPISINA BAKIŞININ İNCELENMESİ

A) Mali Durumun ve Faaliyet Sonuçlarının Nakit Yapısı Açısından İncelenmesinin Gereği

Nakit planlaması için gerekli durum analizleri, bize işletmenin mevcut nakit durumu hakkında bilgi vermeye çalışmaktadır. Durum analizleri sadece nakit akım tablosundan elde edilen bilgileri değil mali durum ve faaliyet sonuçları ile ilgili bilgileride kapsamalıdır. Çünkü işletmenin mevcut durumunun nasıl ortaya çıktığını bilmemiz gereklidir. Bu da ancak mali durumun ve faaliyet sonuçlarının incelenmesiyle mümkün olur. Mali durumun ve faaliyet sonuçlarının incelenmesi aynı zamanda nakit akım tablosunun yorumuna da yardımcı olmaktadır.

B) Nakit Yapısının İncelenmesi Amacıyla Mali Tablolara Uygulanacak Analiz Teknikleri ve Analiz Sonuçları

Nakit yapısını inceleme amacıyla kullanacağımız analiz teknikleri içinde en önemli ağırlığı, karşılaştırmalı tablolar tekniği, dikey yüzdeler tekniği ve reşyolar(oranlar) oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı tablolar tekniği, incelenmesi istenen dönemin başındaki bilanço ve gelir tablosu ile dönemsonu bilanço ve gelir tablolarını karşılaştırarak, dönembasına göre, dönemsonunda mali durum ve faaliyet sonuçlarında meydana gelen değişiklikleri mutlak rakam olarak ve yüzdesel olarak görmemizi sağlar.

Dikey yüzdeler tekniği incelenen dönemin dönemsonu bilançosu ve gelir tablosunda yer alan kalemlerin miktarlarını gerek kendi grup toplamları gerekse genel toplamları içindeki ağırlıklarını yüzdeler olarak bize verir. Dikey yüzdeler tekniği gerektiğinde dönembası bilançosu içinde uygulanabilir.

Reşyolar ise bilanço ve gelir tablosu kalemleri arasında çeşitli ilişkilere dayanılarak, oranlama esasına dayanan bir hesaplama tekniği ile sonuçları, ilişkilerin türüne göre defa, kere, katı, gün gibi anlamlarda bize vermektedir. Nakit akım tablosunu ise daha önce ele aldığımızdan burada değinmemize gerek yoktur.

C) Mali Analiz Teknikleri Aracılığı ile Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Nakit Yapısı Açısından Değerleme

1- Bilançodan Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Değerleme

Ticaret işletmelerinde dönen varlıklar faaliyet konuları gereği

duran varlıklardan daha çok önem taşımaktadır. Dönen varlıklar içinde özellikle kasa, bankalar, alacaklar, stoklar işletmeler için önem arz eder. Bu kalemlerdeki karşılaştırmalı tablolardan yararlanarak yıllar itibarıyla meydana gelen değişmelerin bulunması sonucunda ortaya çıkan gelişmelerin sonuçları incelendiğinde işletmenin dönen varlıklarının yapısına ve dikey yüzdelerden dönen varlıkların toplam aktifler içindeki yerinin ne olduğuna bakılması ayrıca kısa vadeli yabancı kaynakların içeriğine de bakılması gerektiği aklımıza ilk gelen durumlardır. Biz mali durumun nakit yapısına etkisini incelerken mali durumdaki değişmelerin ve kalemlerin nakit yapısını hangi şartlarda, nasıl etkilediğini sadece bir analiz tekniğine bağlı kalarak değil de gerektiğinde diğer analiz tekniklerinden yararlanarak açıklamaya çalışacağız.

Alacaklar hesabı işletmenin nakit yapısını yakından ilgilendiren hesaplardan biridir. Alacakların tahsil kabiliyeti iyi olan bir işletmenin kredili satışlarında azalma yoksa buradan sağladığı nakit kaynağı devamlı olabilir. Yanlış şunu da belirtelim ki işletmenin bunu sağlayabilmesi için siparişleri anında karşılayabilecek miktarda stok bulundurması gerekir. Alacakların önemli bir nakit kaynağı olması nedeniyle bu kaleme yıllar itibarıyla meydana gelen değişmeler ve gelişmeler ile dikey yüzdeler tekniğinden yararlanarak döner aktifler içindeki yerine bakmak ve devir hızını hesaplayarak durumu incelemek gerekir.

İşletmenin hazır değer reşyosunun, likidite reşyosunun ve stok devir hızı reşyosunun bulunarak elde edilen diğer bilgilerle birlikte değerlendirilmesi gerekir. İlk bakışta işletmenin elinde yeterli miktarda nakit ve stok bulunabilir. Alacaklarını tahsil kabiliyeti de iyi olabilir. Ama net çalışma sermayesi olmayabilir; bu durumda işletme yakın zamanda nakit sıkıntısı ile karşılaşabilir. O halde işletmenin net çalışma sermayesine de bakılmalıdır. İşletmenin borçları karşısındaki durumu nedir? İşletme gerektiğinde borç bulabilmekte midir? İşletmenin borçlarının ödeme

zamanları nakit yapısı açısından uygun olmalıdır. Eğer işletme gerektiğinde borç bulamıyor ise zor durumda kalabilir. Şöyleki, işletme o zaman ya ortaklarına gidecek yada duran varlıklarını satmaya çalışacaktır. Ticaret işletmelerinde duran varlıklar aktif içerisinde büyük miktarda bulunmayabilirler, olanlar zaten faaliyetlerin devamı için gereklidir. O zaman geriye bir tek ortaklara gitmek kalır ki ortaklarda borç bulamayan bir işletmeye olumsuz bakabilirler.

Bunun yanında ilk bakışta işletme yeterli nakit mevcuduna sahip **olmayabilir**. Ama işletmenin mal tedarikindeki borçlanma olanağı, banka kredi limitlerindeki henüz kullanılmamış miktar veya yakın zamanda beklenen nakdi sermaye arttırımı bu durumunu olumlu yönde etkiler, örneğin: İşletmenin gireceği bir ihale yada teklifte istenen teminat bedelini karşılayacak nakit mevcudu yoksabille banka kredilerinden yararlanarak teminat mektubu veya nakit olarak istenen teminatı bulabilir.

Mali durumun ve bunda meydana gelen değişmelerin işletmelerin nakit durumları üzerindeki etkilerinin bilinmesi ve iyi değerlendirilmesi nakit planlaması açısından önemlidir.

2- Gelir Tablosundan Elde Edilen Analiz Sonuçlarını Değerleme

Faaliyet durumunun nakit yapısına etkisini incelerken, karşılaştırmalı tablolar analizi, yüzdeler metodu ve reşyolar ağırlıklı olmak üzere çeşitli analiz tekniklerinden yararlanacağız. Faaliyet durumunun nakit yapısına etkisi dediğimizde önce aklımıza satışların durumu gelmektedir. Satışlarda bir azalma var mıdır? İşletmelerin satışlarındaki azalmalar pazar payının daralmasından, eldeki stokların yetersizliğinden veya mevsime bağlı dalgalanmalardan ileri gelebilir. Satışlar peşin esaslı, kredili ve peşin

esaslı veya sadece kredili olarak yapılabilirler. Kredili satışlarda müşteriye tanınan vade nakit durumu açısından önemlidir. Satışlarda meydana gelen değişimler olumlu yönde ise nakit yapısına da olumlu olarak yansır. Ters durumda nakit yapısı da olumsuz olarak etkilenir.

Satışlardan sağlanan net satış hasılatı peşin satışlar yoluyla nakit yapısını direkt, kredili satışlar yoluyla dolaylı yoldan etkilemektedir. Satılan malın maliyeti ise nakit durumunu, peşin alışlar ve kredili alışlara ait borçların nakden ödenmesi yoluyla etkiler.

Giderleri incelediğimizde genelde direkt olarak nakit çıkışı şeklinde nakit yapısını etkilediklerini görüyoruz. Giderler daha önce de ifade edildiği gibi işletmenin ana faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde, mümkün olduğunca az olmalıdır. Ticaret işletmelerinde özellikle pazarlama ve dağıtım giderleri ile idare giderleri yekûn tutmaktadır.

Ticari işletmelerde özellikle satışlardan elde edilen nakit hasılatı satılan malın maliyetinin gerektirdiği nakit çıkışını karşılayabilmesi artan kısmı ile de nakit çıkışına sebep veren giderlerin karşılanması sağlanması nakit yapısı açısından olumlu bir durumdur.

Nakit çıkışı gerektiren faaliyet dışı giderlerin karşılığında nakit girişi sağlayan faaliyet dışı gelirlerin de aynı oranda ve hatta daha fazla olması istenir. Faaliyet dışı giderlerden faiz giderlerinin büyük miktarda olması hem işletmenin kârını azaltıcı olması hemde nakit çıkışına sebebiyet vermesi açısından olumlu değerlendirilmez.

Dönem kârına baktığımızda, kârın sürekliliği ve ana faaliyet konusundan sağlanan gelirin ölçülmesi açısından, dönem kârının yüksek bir oranda ana faaliyet konusundan sağlanan gelirlerden oluşması istenir. Dönem

kârı işletmenin döner aktiflerinde artış yaratarak net çalışma sermayesinin ve nakit yapısının güçlenmesini sağlar. Eğer dönem zararı varsa bu işletmenin net çalışma sermayesini azaltır ve nakit yapısını olumsuz yönde etkiler.

Faaliyet durumunun nakit yapısına etkisinin incelenmesinde, mali durumda olduğu gibi belli bir analiz tekniğine bağlı kalmadan detaylı olarak incelenmesi nakit durumuna olan olumlu yada olumsuz etkilerinin tesbit edilmesi, nakit planlaması yapılırken bu bilgilerin dikkate alınması gerekir.

3- Mali Durum ile Faaliyet Sonuçlarının Karşılıklı Etkileşiminin Nakit Yapısına Yansımalarının Değerlendirilmesi

Mali durumun ve faaliyet sonuçlarının analizi ve yorumu yapıldıktan sonra, nakit durumu açısından olaya yaklaşım, her ikisinde de bu açıdan birbirlerini ne yönde etkilediklerine bakılmalıdır.

Mali durum, eldeki stok seviyesini, borç ödeme gücünü, net çalışma sermayesini ortaya koyarak işletmenin satabileceği mal miktarı ve bundan daha fazla satış kapasitesi hedeflenmesi halinde borçlanılabilmek yada peşin olarak yapılabilecek alışlar konusunda belirleyici bilgiler sunarak, bir anlamda ana faaliyet konusu nedeniyle yapılacak işlemlerin sınırlarını çizer.

Nakit yapısı açısından faaliyet sonuçları, mali durum üzerinde, mali durumun kendi üzerindeki etkisinden daha fazla etkili olmaktadır. Faaliyet sonuçları herşeyden önce ana faaliyetlerden sağlanan nakit miktarı ile işletmenin alacaklarına, kasa ve bankalardaki nakit miktarına, borç-

larının ödenebilmesine yön vermektedir. Diğer yandan satışların kârlılığını sağlayarak, özellikle satılan malın miktarını azaltıp ya da aynı seviyede tutarak satış hasılatını arttırdığında ana faaliyet için gerekli nakit kullanımlarını azaltırken, ana faaliyetten sağlanan nakit miktarını da arttırıcı bir etki yapabilmektedir. Faaliyet sonucunda kâr olması, net çalışma sermayesini arttırmakta, öz sermayenin kaynaklar içindeki payını yükselterek, borçların payını azaltmakta ve tüm bunların sonucunda nakit yapısını güçlendirmektedir. Faaliyetlerin zararlı sonuçlanması halinde ise bu durumları ters yönde etkileyerek nakit yapısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

D) İşletmenin Mali Durumundaki ve Faaliyet Sonuçlarındaki Nakit Yapısına İlişkin Sorunların ve Çözümlerin Belirlenmesi

Mali durumun ve faaliyet sonuçlarının incelenmesinde ortaya çıkan ve nakit yapısını olumsuz yönde etkileyen sorunların neler olabileceğine bakarsak net çalışma sermayesinin olmaması veya az olması, alacakların tahsil kabiliyetinin yetersizliği, stok devir hızının düşük olması, kısa vadeli yabancı kaynakların, duran varlıkların finansmanında kullanılması, öz sermayenin yetersiz olması, faaliyet giderlerinin gereğinden fazla olması, faaliyet dışı giderlerinin yüksek olması gibi sorunlarla karşılaşmaktayız. Bu sorunlar işletmenin likiditesini zayıflatmakta ve dolayısıyla nakit yapısını olumsuz olarak etkilemektedir. Yukarıda sıralamaya çalıştığımız nakit yapısına ilişkin sorunlar çoğunlukla birbirlerinden etkilenecek ortaya çıkmaktadırlar. Örneğin, kısa vadeli yabancı kaynakların, duran varlıkların finansmanında kullanılması net çalışma sermayesini azaltıcı olarak etkilemekte, duran varlıkların finansmanında kullanılan kısa vadeli yabancı kaynaklarda kısa zamanda ödeneceğinden likiditeyi düşürmektedir.

Sıraladığımız bu sorunların çözümleri ise sorunların ortaya çıkış nedenlerine bağlı olarak değişmektedir. Çözüm bazen, sorunun nedeninin ortadan kaldırılması ile bazende başka bir yolla elde edilebilir. Örneğin, alacakların tahsili kabiliyetinin düşüklüğü tahsil servisinin yavaş çalışmasından kaynaklanıyor ise bu durum ortadan kaldırılarak çözüme ulaşırken, net çalışma sermayesi yetersiz ve stoklarının devir hızı düşük olan bir işletmede, bu sorunlar ancak, uzun vadeli yabancı kaynak veya nakit sermaye arttırımı ile net çalışma sermayesinin arttırılması ve satışların arttırıcı faaliyetlerde bulunması ile çözüme ulaştırılabilir.

U Ç U N C Ü B O L Ü M

NAKİT PLANLAMASI VE BÜTÇELENMİŞ RAKAMLAR
İLE FİİLİ RAKAMLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

I. NAKİT AKIM TABLOSUNDAN NAKİT PLANLAMASINDA YARARLANILMASI

Finansal planların ve bütçelerin hazırlanması için geçmişteki rakamlara ihtiyaç duyulur.⁽¹³⁾ Nakit planlaması da bir finansal planlama türüdür. Nakit akım tablosu ise işletmenin geçmişteki para hareketlerinin sonuçlarını nedenleri ile birlikte verir. Böylece nakit analizleri yapılmasını sağlayarak nakit planlamasında nakit bütçelerinin hazırlanmasına yardımcı olur.⁽¹⁴⁾

Nakit akım tablosu işletmenin geçmişte izlediği finansal politikaların sonuçlarını değerlendirmemizi sağlarken, işletmenin nakit durumu hakkında yönetimi bilgi sahibi yapar. Bunun yanında gelecek için alınacak finansal kararların tesbitine de yardımcı olur.⁽¹⁵⁾ Bu tablodan elde edilen bilgiler işletmenin gelecekte ihtiyaç duyacağı nakdin hangi kaynaklardan, ne kadar sağlanabileceği konusunda tahminlerimize yön verir. Bu durum aynı zamanda bütçede ulaşılamıyacak hedeflerin saptanmasını engelleyici bir özellik taşır. İşletme geçmişte gerçekleşen nakit girişleri ve çıkışlarını nedenleri ile birlikte inceleyerek, bunların toplamaları içindeki yerini değerlendirerek, gelecekte satışlardan ve alacaklardan sağlanabilecek, borçlanarak

(13) BUKER, s.16.

(14) Yüksel KOÇ YALKIN, Mali Analiz Teknikleri, Ankara, 1970, s.107.

(15) Özgül CEMALCILAR, Fon Kaynakları ve Uygulanmaları Tablosu İle Para Akış Analizleri, E.I.T.I.A. Ya. No.66/33, Eskişehir, ?, s.14.

ve diğer şekillerde elde edilebilecek nakit girişlerini, alışlar, borçların ödenmesi, kâr payı ödemeleri ve diğer şekillerdeki nakit çıkışlarını tahminde yardımcı bilgiler elde ederler.

Nakit akım tablosu geçmişe yönelik son birkaç dönem itibarıyla ayrı ayrı hazırlanarak, işletmenin genel nakit durumunun ortaya konması açısından nakit planlaması için daha kapsamlı bilgiler sağlar.

II. NAKİT BÜTÇESİNİN TANIMI VE ÖNEMİ

İşletmeler nakit planlamasında planlama aracı olarak nakit bütçelerinden istifade ederler. Nakit bütçesi işletmenin planlanan dönemdeki nakit akışlarını tahminlere dayanarak nakit girişleri ve nakit çıkışları şeklinde gösteren tablodur.

İşletmeler nakit bütçesinden yararlanarak planlanan dönemde nakit açığı veya nakit fazlası ile karşılaşılıp, karşılaşılmayacağını görerek önceden nakit açığı için önlem, nakit fazlası içinse değerlendirebilme imkânına sahip olurlar. Bunun yanında işletmelerde nakit bütçesinden çeşitli şekillerde yararlanılır. Nakit bütçesinin hazırlanmasındaki amaçları kısaca özetleyecek olursak; (16)

- Beklenen nakit akışını göstermek, devre sonu nakit dengesini tahmin etmek,
- Ek finansman gerekip gerekmediğini tahmin etmek, muhtemel miktarı, zamanı ve fonlara ihtiyaç duyulan sürenin uzunluğunu tayin etmek,
- İşletme faaliyetlerindeki hareketleri ve stokların genişletilmesi ya da daraltılması gereğini tespit etmek,

(16) John L. O'DONNELL, (Çev. Haluk ÖZKUT), Para Bulma (Finansman)ın Seçilmiş Konuları, Ankara, 1970, s.3.

- Arttırılan(atıl hale getirilen) nakit miktarını ve yatırımda kullanılabilceği zamanı önceden belirlemek,
- Yönetime kontrol aracı olarak yardımcı olmaktır, diyebiliriz.

III. NAKİT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI

Nakit bütçesinin hazırlanabilmesi için önce bütçe döneminin kapsayacağı sürenin tesbit edilmesi gerekir. Bütçe dönemi işletmenin yapısına göre belirlenir. Küçük miktarlarda para giriş ve çıkışlarının söz konusu olduğu işletmelerde bir veya birkaç aylık, büyük miktarlarda para hareketi (17) olan işletmelerde ise altı aylık veya yıllık bütçeler hazırlanabilir.

Bütçe döneminin tesbit edilmesinden sonra nakit girişleri ve çıkışlarının belirlenmesi gerekir. Nakit giriş ve çıkışlarının tahmin edilmesinde direk tahmin yöntemi ve net gelir yöntemi olarak iki metottan yararlanılır. Bunlardan para ile ilgili her kalemin ayrı ayrı ele alınarak tahmin edilmesi esasına dayanan direk tahmin metodu çok kullanılan ve oldukça basit bir metottur. (18) Araştırmamızda bizde bu yöntemi tercih edeceğiz.

A) Nakit Girişleri

Nakit bütçesinin iki kısmından biri olan nakit girişleri, işletmelerde genellikle peşin satışlar, alacakların tahsilatı, nakit sermaye arttırımı, faaliyet dışı gelirlerden sağlanan nakitler ve duran varlık satışlarıdır.

(17) İlhan CEMALCILAR, İşletme Bütçeleri, E.I.T.I.A. Ya. No.24-2, Eskişehir, 1964, s.109.

(18) I.CEMALCILAR, s.109.

dan oluşmaktadır. Nakit girişleri olarak borçlar ise ilk anda dikkate alınmamakta bütçe taslağının sonucunda ek finansman gerekli olduğu görülürse veya bütçe döneminde yapılacak bir yatırımın gereği olarak ele alınmaktadır.

Peşin satışlar ve alacaklardan sağlanacak nakit girişlerinin tahmin edilmesinde satış bütçesi ve geçmiş yıllara ait bilgilerden yararlanılır. Geçmiş son birkaç dönem itibarıyla kredili satışların, satışlar içindeki oranı bulunarak planlanan dönemdeki satış bütçesinde hedeflenen satış hasılatından, beklenen kredili satışlar nedeni ile oluşacak alacaklar ve peşin satışlar tahmin edilir. Alacaklardan sağlanacak nakit girişlerinin miktar ve zamanının tesbitinde geçmiş dönemlerde gerçekleşen ortalama tahsilat dönemi ve değersiz ya da şüpheli hale gelen alacakların miktarından ve tecrübelerden istifade edilir. Bu açıklamalarımızı bir örnek üzerinde göstermeye çalışalım.

S A T I Ş B Ü T Ç E S İ

Dönemler	Satışlar	P. Satışlar %30	Kredili Satışlar %70
1.Dönem	XXXX	X	XXX
2.Dönem	XXXX	X	XXX
3.Dönem	XXXX	X	XXX
4.Dönem	XXXX	X	XXX
TOPLAM	XXXX	X	XXX

Yukarıda verdiğimiz satış bütçesinde dönemler işletmenin faaliyet konusuna ve satışlarında meydana gelen mevsimsel dalgalanmalara göre tesbit edilmektedir. Örnekte bir yıl, üçer aylık dönemler itibarıyla ele alınmıştır. Satışların hasılatı işletmenin geçmiş dönemlerde satışlarında meydana gelen değişimler ve satış departmanının faturalar ve sipariş dosyasından

sağlanan bilgiler ve departman yöneticilerinin tecrübelerine dayanılarak yapılan tahminler ışığında dönemlere göre tesbit edilmektedir. Peşin satışlar da önceki dönemlerde yapılan satışlarda gerçekleşen peşin satışların, faturalar üzerinden veya kasa defterinden belirlenerek ele alınan dönemdeki satışlar toplamına oranlanması ile elde edilen yüzdenin, satış bütçesinde belirlenen satışlara uygulanması suretiyle bulunabilir. Örnekte bu oran %30 dur. Kredili satışlarda peşin satışlar yüzdesinin haricindeki bütçelenen toplam satış yüzdesini ifade ettiklerinden kolayca belirlenebilir. Örnekte bu oran %70 tir. Yanlız işletmenin önceki dönemlerinde kredili satışları nedeniyle ortaya çıkan alacaklarında belirlediği şüpheli alacaklar ve değersiz alacaklara ilişkin bir oran var ise bu oranın kredili satışlar üzerinden hesaplanarak, kredili satışlardan düşülmesi gerekir.

İşletmede bilgisayar kullanılması halinde, uygun bir paket program seçilmesi ile satış analizleri yapılabilmekte ve satış bütçesinin hazırlanması için gerekli olan bilgiler daha kısa zamanda doğru bir şekilde elde edilebilmektedir.

İşletmenin geçmişte gerçekleşen nakit kaynakları nakit akım tablosundan, nakit planlanası önce nakit durumu analizlerinden sağlanan bilgilerle birlikte ele alınarak, nakit girişlerinin tahmin edilmesinde yanlış tahmin yapılma olasılığı asgari seviyeye indirilebilir.

B) Nakit Çıkışları

Nakit çıkışları nakit bütçesinin ikinci kısmını oluşturmaktadır. Nakit çıkışları genellikle peşin alışlar, işçilik ödemeleri, borç ödemeleri, çeşitli gider ödemeleri, duran varlık alımları, vergi ödemeleri ve diğer ödemeler şeklinde ortaya çıkar.

Nakit çıkışlarının tahmin edilmesine önce işletmenin kasasında her-an bulundurması gereken asgari para miktarının tesbit edilmesiyle başlanır. Geçmişte alacak devir hızı yüksek, ortalama tahsilat dönemi istenilen seviyede olan ve elinde yapısına uygun olarak belirli bir seviyede stok bulundurabilen işletmelerde asgari nakit mevcudu düşük seviyede belirlenebilir. Aksi halde asgari para mevcudu atıl da olmamak şartı ile biraz yüksek belirlenmelidir.

Peşin alışlar ve kredili mal alışlarından doğan borçlarla ilgili ödemelerin tahmin edilmesinde satın alma(alışlar) bütçesinden yararlanılır. Alış bütçesi elde bulundurulması gereken stoklar ile ilgili olarak hazırlanan stok bütçesi ile birlikte ele alınır. (19) İşletmenin satış bütçesinde hedeflediği mal satış miktarını, karşılayabilecek şekilde oluşturulan satın alma bütçesi işletmenin stoklarında dikkate alarak hazırlanmış olmalıdır. Alışlar nedeniyle oluşacak nakit çıkışlarının belirlenmesinde, yapılan nakit iskontolar düşüldükten sonraki nakdi ödeme dikkate alınmalıdır. Mal alışlarından doğan borçlar ve diğer borçlarla ilgili nakit çıkışlarına ait miktar ve ödeme zamanının tesbitinde genellikle ödeme şekilleri belli olduğundan herhangi bir güçlükle karşılaşılmaz.

Kâr paylarına ilişkin ödemelerin gerektirdiği nakit çıkışları işletme tarafından dağıtılacak kârın tesbit edilmesinden sonra nakit yapısı uygun olduğu ölçüde, geçmişte yaptığı ödeme zamanlarına göre belirlenebilir. Vergilere ilişkin ödemeler ise ödenecek miktarın tesbitinden sonra yasalarda belirlenen ödeme zamanlarına göre nakit çıkışları olarak düzenlenir. İşletmeler vergilere ait nakit çıkışlarını bütçelerinde nakit eksikliği olduğu durumlarda yasaların gerektirdiği faiz yüküne katlanarak ödememekte böylece nakit eksiklerini gidermeye çalışabilmektedirler. Bu durumda ödemelerin

(19) Daha fazla bilgi için bkz. I. CEMALCILAR, s.138 - 140.

geciktirilmesi nedeniyle tahakkuk eden faiz yükü banka kredi faizlerinin altında olmamakta aynı zamanda bu faiz yüküde ek bir nakit çıkışı gerektirmektedir.

Giderler nedeniyle meydana gelecek nakit çıkışları satış giderleri ve genel idare giderlerine ait bütçelerden elde edilen bilgilerden, geçmiş dönemlerde dikkate alınarak belirlenir. Satış ve genel idare giderlerine ait bütçelerde, bütçelenmiş gider rakamları satış hasılatının bir yüzdesi olarak belirlenebilir.

Duran varlık alımına ve yapılması gereken yatırım harcamalarına ait nakit çıkışlarının tesbiti yatırım bütçesinde belirlenen miktar ve zamanlara göre nakit çıkışlarına dahil edilir.

Nakit bütçesi, hazırlanmasında yararlanılan diğer bütçeler gibi ana planın bir parçasıdır. Ancak nakit bütçesini tümüyle diğer bütçelerle uyum sağlayacak şekilde hazırlamaya çalışmak, mevcut nakit durumunun göz ardı edilmesine yol açabilir. Bu durum işletmenin isabetli bir nakit planlaması yapmamasına dolayısıyla nakit planlamasından beklediği faydaları elde edememesine sebep olabilir.

C) Bütçenin Oluşturulması

Bütçe dönemi ve nakit giriş ve çıkışlarının belirlenmesinden sonra bir önceki dönemden devir eden nakit mevcudu dönembaşı bilançosundan bulunarak bütçeye ait tablonun oluşturulmasına geçilir. İstenilirse tabloda haftalık veya günlük zaman aralıklarına göre ayrıntıya inilebilir. (20)

(20) Alpaslan PEKER, Yönetim Muhasebesi, I.Ü. Ya. No.2553, İşt. Fak. Ya. No.89, 2.bası, 2.kitap, İstanbul, 1979, s.271 - 272.

Aşağıda nakit bütçesine ilişkin tabloya bir örnek verilmiştir. (21) Örnek olarak verdiğimiz nakit bütçesinde planlanan nakit girişleri ve çıkışları türlerine göre alt başlıklara ayrılarak sıralanabilir.

.....İŞLETMESİ DÖNEMİ	
NAKİT BÜTÇESİ	
(a) ÖNCEKİ DÖNEMDEN DEVİR NAKİT MEVCUDU	:XXXX
<u>PLANLANAN NAKİT GİRİŞLERİ</u>	
.....: XXXX	
.....: XXXX	
.....: XXXX	
(b) PLANLANAN NAKİT GİRİŞLERİ TOPLAMI	:XXXX
(c) <u>TOPLAM NAKİT MEVCUDU</u>	<u>XXXX</u>
<u>PLANLANAN NAKİT ÇIKIŞLARI</u>	
.....: XXXX	
.....: XXXX	
.....: XXXX	
(d) PLANLANAN NAKİT ÇIKIŞLARI TOPLAMI	:XXXX
(c-d) SONRAKİ DÖNEME DEVİR NAKİT MEVCUDU	:XXXX
(d-o) NAKİT AÇIĞI	:XXXX
EK FİNANSMAN (NAKİT AÇIĞI VARSA)	:XXXX

(21)(Daha Fazla Bilgi İçin bkz.) ERDOĞAN, s.39.

IV. BÜTÇE DÖNEMİNE AİT FİİLİ SONUÇLAR İLE BÜTÇENİN KARŞILAŞTIRILMASI VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bütçe rakamları ile muhasebe bilgilerinden yararlanarak elde edilen fiili rakamların karşılaştırılması hem nakit planlamasının uygulama sırasındaki kontrolü hem planlamanın uygulama sonunda başarısının görülmesi açısından önemlidir. Bütçelenen rakamlar ile fiili rakamlar arasındaki sapmaları ve bunların nedenlerinin belirlenerek düzeltici önlemler alınabilme imkanı yaratması dolayısıyla uygulamanın planlanan şekilde gerçekleşmesinin sağlanması açısından fiili rakamlar ile planlanan rakamlar karşılaştırılmalıdır.

Gerçekleşen rakamlar ile bütçelenen rakamların karşılaştırılarak, uygulama sonucunda değerlendirilmesi, işletmenin nakit planlamasında izlediği politika ve usüllerin uygulama sonrasında, hedeflenen amaçlar doğrultusunda başarılarının ölçülmesini sağlar. (22)

Nakit bütçesinde, bütçelenen nakit hareketleri fiili sonuçlar ile karşılaştırıldığında şu durumlarla karşılaşılabilir:

- Gerçekleşen nakit girişlerinin, bütçelenen nakit girişlerinden düşük veya fazla olması,
- Gerçekleşen nakit çıkışlarının, bütçelenen nakit çıkışlarından düşük veya fazla olması,
- Yukarıda sıraladığımız durumlara bağlı olarak, nakit bütçesindeki nakit açığı nedeniyle ihtiyaç duyulan ek finansman ihtiyacının uygulamada giderilmesi veya azaltılması,
- Yine ilk iki durumuna bağlı olarak nakit bütçesinde nakit

(22) Özgül CEMALCILAR, Genel Muhasebe Teorisi ve Uygulama, E.I.T.İ.A. Ya. No.102, Eskişehir, 1972, s.53-54.

açığı olmasına rağmen, uygulamada ek finansman ihtiyacı duyularak ek finansmana gidilmesi.

- Nakit bütçesi, ile gerçekleşen rakamların birbirlerine yakın olması.

Yukarıda sıraladığımız bu sonuçlardan nakit girişlerinin uygulamada bütçelenenden fazla olması ve nakit çıkışlarının bütçelenenden az olması, nakit girişlerindeki artışların ana faaliyet konusundan kaynaklanması, nakit çıkışlarındaki azalmalarında ana faaliyeti etkilemeyecek şekilde giderlerden kaynaklanması halinde olumlu olarak değerlendirilir. Diğer yandan nakit girişlerinin bütçelenenden az gerçekleşmesi ve nakit çıkışlarının bütçelenenden fazla olması ise istenen bir durum değildir. Nakit girişlerindeki azalma ana faaliyet konusundan kaynaklanabilen, nakit çıkışlarındaki artış, giderlerdeki gereksiz artışlardan gerekenden fazla stok alımları yapılmasından veya duran varlıklara yapılan nakit çıkışlarından kaynaklanabilir.

Nakit bütçesindeki ek finansman ihtiyacının azalması doğal olarak nakit girişlerindeki artışlar ve nakit çıkışlarındaki azalmanın etkisiyle meydana gelirken aynı zamanda borçlanarak sağlanabilecek ek finansmanın faiz yükü nedeniyle kâr üzerinde yaratacağı olumsuz etki ortadan kaldırılmış olur. Nakit bütçesinde ek finansman ihtiyacı yokken uygulamada ek finansmana bağ vurulması veya ek finansmanın bütçede belirlenenden fazla ola-

Nakit bütçesinin uygulanmasının sonuçları yeni bütçe dönemi için yapılacak nakit durumu analizlerine ve nakit bütçesine dayanak teşkil ederek yeni dönemin nakit planlamasına yön verirler.

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

YAVUZ İŞ MAK. ve YEDEK PARÇA SAN. TIC. A.Ş.'de
YAPILAN UYGULAMA

I. İŞLETME HAKKINDAKİ AÇIKLAYICI BİLGİLER

İşletmemiz Eskişehir, Afyon, Kütahya, Bursa, Balıkesir bölgelerinde-
deki iş ve inşaat makinelerinin yedek parça ihtiyacının karşılanması esas
olmak üzere bu makinelerin bakım ve revizyon işleriyle uğraşan bir tica-
ret işletmesidir. İşletmemizin hukuki şekli anonim şirkettir. Şirket or-
taklarının hepsi aynı aileye mensuptur. İşletmenin merkezi Eskişehir'dir.
İşletmenin Eskişehir dışında Ankara, Kütahya ve Bursa olmak üzere şubeleri
varken çeşitli sebepler nedeniyle bu şubeler sonradan kapatılmıştır. İş-
letmenin merkezi olan Eskişehir'de bir satış mağazası ve birisi tam teşek-
küllü olmak üzere ikitane bakım ve revizyon atölyesi bulunmaktadır. İş-
letme 1980 yılında kurulmuştur. Ticaret ünvanı tam olarak ;"YAVUZ İŞ MA-
KINALARI VE YEDEK PARÇA SANAYİ VE TİCARET A.Ş." dir.

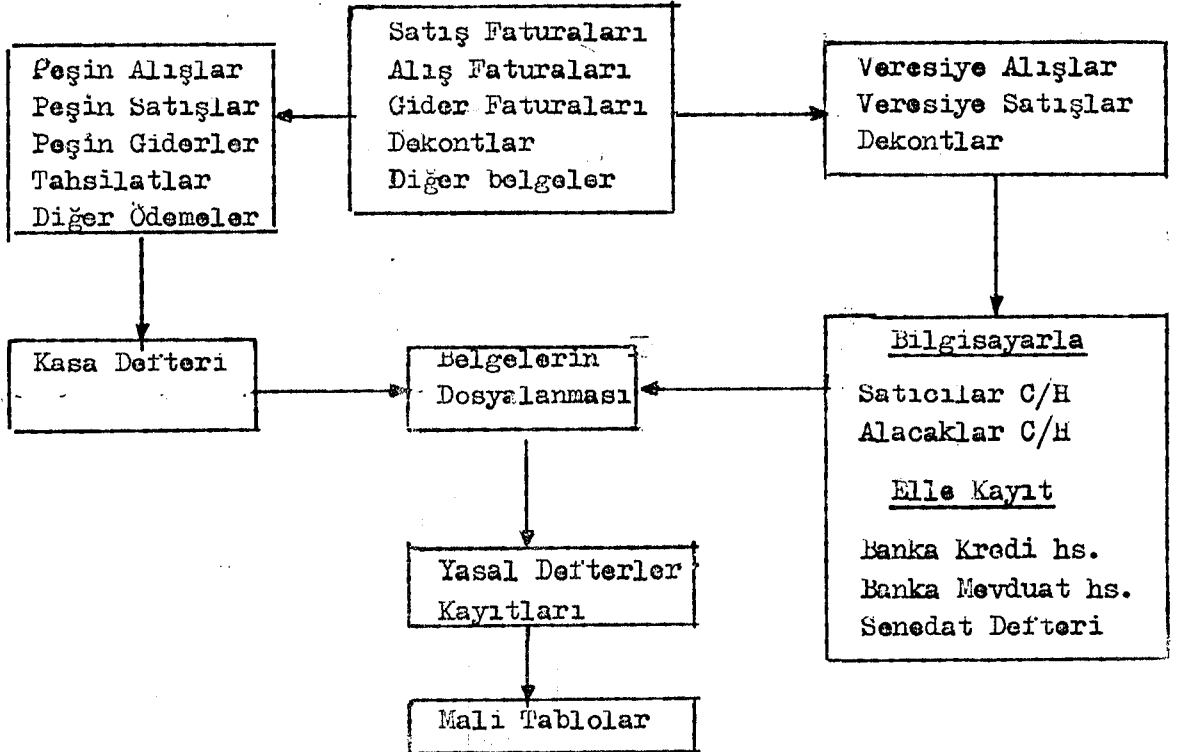
İşletmede toplam 18 kişi çalışmaktadır. Bunlardan 6 kişisi satış ve
tahsilat işlemleri ile 3 kişisi ise muhasebe işlemleri ile görevlidir.
Geriye kalan 10 kişi ise bakım ve revizyon hizmetlerinde görevlidir. İşlet-
menin örgüt şeması aşağıdaki gibidir.

takibi ayrıca bankalarla olan hesapların (kredi ve mevduat hesapları) izlenmesi ve finansal yönetimle görevlidir. Muhasebe müdürü, genel müdür ve satış müdürü ile sürekli diyalog içindedir. Bu görevlerinin haricinde personel ücret ödemeleri ve personel puvantajı ile ilgilenir.

II. İŞLETMENİN MUHASEBE SİSTEMİNİN GÜVENİLİR BİLGİLERİN ELDE EDİLMESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yaptığımız gözlemler neticesinde işletmenin muhasebe bilgi akış sisteminin aşağıdaki şemada gösterildiği şekilde işlediğini tesbit ettik.

İŞLETMENİN MUHASEBE BİLGİ AKIŞI ŞEMASI

Muhasebe bilgi akış sistemini incelediğimizde, işlemlere ait belgelerin önce ön muhasebe işlemleri olarak peşin yada veresiye olmalarına göre tasnif edilip, peşin işlemlerin kayıtlarının kasa defterine kaydından sonra yasal deftere kayıt edilmek üzere dosyalandığını görüyoruz. Veresiye alışlar - satış işlemleri açısından taşıdığı önem nedeniyle günü gününe izlenmesi gerektiğinden bilgisayarla tutulan satıcılar c/h (alt hesaplar dahil) ve alacaklar c/h (alt hesaplar dahil) larına kayıt edilmektedir. İşletme banka ticari mevduat hesaplarını ve banka kredileri hs. elle kayıt yaparak takip etmekte bunun yanında işletmenin verdiği çek ve senetlerin aynı zamanda müşterilerden aldığı çek ve senetlerde elle tutulmak suretiyle senedat defterlerinde izlenmektedir. Senedat defterinde izlenmesindeki amaç verilen borç senet ve çeklerinin ödeme zamanlarının takip edilmesi ile birlikte, alacak çek ve senetlerinin ödenip, ödenmeme durumlarının izlenmesini sağlamaktır.

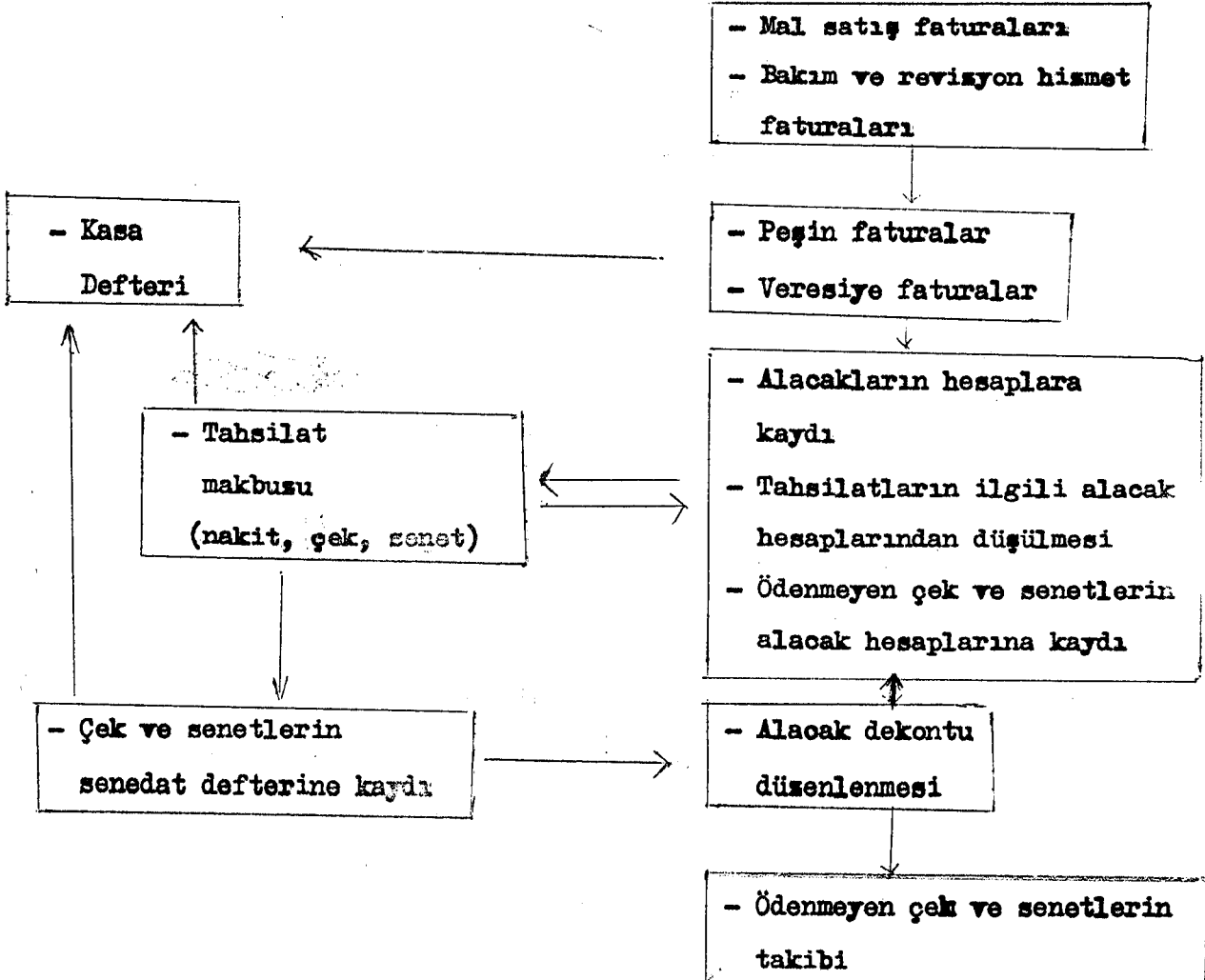
Aslında işletme muhasebeden tam olarak yararlanmamakta sadece yukarıda ifade ettiğimiz alacaklar ve borçlar, alacak çek ve senetlerinin takibi, borç senet ve çeklerinin izlenmesi ve ödenmesi, banka kredi ve ticari mevduat hesaplarının takibi konusunda yararlanmaktadır. Bunun sebebi işletmenin muhasebeyi sadece yasal bir zorunluluğun yerine getirilmesi olarak görmesidir. İşletmede yevmiye ve büyük defter kayıtları sadece bu amaçla tutulmakta ve neticede hazırlanan mali tablolarında (bilanço ve gelir tablosu) bu amaçla hazırlanmaktadır. Tabii bu durumda işletmenin muhasebe iç kontrol sisteminde yeterli olmadığı açıktır. Çünkü işletmenin kendi muhasebe sisteminden elde ettiği muhasebe bilgilerinden yararlanma eğilimi çok azdır. Yine aynı nedenle işletmenin hesap planı da istenilen bilgileri verecek şekilde değildir.

Tüm bunların sonucunda işletmenin muhasebe sisteminin ortaya koyduğu muhasebe bilgileri, mali analiz için çok yetersiz ve yanıltıcı olmakta, iş-

letme mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını tam olarak görememektedir. İşletmenin muhasebe sisteminin genel bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, şimdi de muhasebe sistemini konumuz açısından ayrıntılı bir şekilde inceleyelim.

A) Nakit Kaynaklarına Ait Muhasebe Bilgilerinin Sağlanmasında Muhasebe Sisteminin İncelenmesi

Nakit kaynakları işletmemiz için özellikle alacakların (senetli, senetsiz) tahsilatı, peşin satışlar ve alınan borçlardır. Satışlar neticesinde oluşan peşin satışlar ve kredili satışlar nedeniyle ortaya çıkan alacakların tahsilatına ilişkin olarak işletmenin muhasebe sisteminin bilgi akışı aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

Peşin satışlara ve alacaklara ilişkin bilgi akışını ele aldığımızda, mal satış ve bakım - revizyon hizmet faturalarının ilk önce peşin ve veresiye olarak bir ayrıma tabi tutulduğunu görmekteyiz. Peşin satış nedeniyle oluşan nakit miktarı işletmenin kasa defterine direk olarak kayıt edilirken, kredili satışlar nedeniyle oluşan alacaklar ise işletmenin kendi bünyesinde, yasal defterlerinden bağımsız olarak bilgisayar yardımıyla tutulan hesaplara kayıt edilmektedir. Alacaklar hesabına, alacağın kayıt edilmesinden sonra tahsilatı yapılmakta, tahsilat esnasında müşteriye tahsilat makbuzu verilmektedir. Yapılan nakit tahsilatlar kasa defterine kayıt edilmekte, bunun yanında vadeli çek ve senet alınmak suretiyle yapılan tahsilatlar senedat defteri denilen deftere tahsilat tarihi ile birlikte sıra numarası verilmek suretiyle kayıt edilmektedir. Tahsilatlar aynı zamanda tahsilat makbuzu yardımıyla alacaklardan düşülerek, alacaklar hesabına kayıt edilmektedir. Diğer yandan alınan, alacak çek ve senetleri nakden tahsil edildiğinde kasa defterine kayıt edilmekte ödenmediği takdirde dekont düzenlenerek, borçluya gönderilmekte, düzenlenen dekont ilgili alacak hesabına, işletmenin alacağı olarak tekrar kayıt edilmekte ve yeniden tahsiline çalışılmaktadır. Ancak işletmenin alacaklarının izlenmesine yönelik bilgi akış sistemi bir iç kontrol sistemine sahip olmadığından her zaman yukarıdaki açıkladığımız şekilde işlememekte ve bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlara, genellikle kredili satışlara ilişkin faturaların kayıt edilmesi gereken alacak hesabının dışındaki başka bir alacak hesabına yazılmasını, tahsilatın, tahsilat görevlisi haricinde bazen işletmenin diğer görevlilerinin yapması sebebi ile ilgili alacak hesabından yapılan tahsilatın düşülmemesi nedeniyle çıkan sorunları gösterebiliriz. Bu sorunlarda bilgilerin hatalı elde edilmesi riskini arttırıcı niteliktedir.

Burada şunuda hemen belirteyim yukarıda alacakların tahsilatında vadeli çek ile tahsilattan bahsettik. Söz konusu olan vadeli çek bizim bildi-

ğımız nakit ödeme aracı olan ve yasal olarak görüldüğünde ilgili banka tarafından ödenmesi gereken çektir. Hukuksal açıdan çekin vadeli olarak düzenlenmesi mümkün olmamasına rağmen, uygulamada ödeme tarihi çekin düzenlendiği tarihten sonraki bir tarihe düzenlenmek suretiyle vadeli bir ödeme aracıymış gibi kullanılmaktadır. İşletmeler de çekin, yasal yaptırımlarının, senete göre ödenilmemesi halinde daha ağır olması sebebi ile çeki tercih etmektedirler. Bizim işletmemizde de buna uyarak ileriki konularda da göreceğimiz gibi, çeki vadeli bir ödeme aracı olarak kendi tahsilatlarında tercih etmekte ödemelerinde de kullanılmaktadır.

İşletmenin borçlanarak elde ettiği nakit kaynaklarına ilişkin olarak muhasebe kayıtlarından banka kredileri, banka dekontlarından yararlanarak yürütülmektedir. İşletme böylece banka kredilerinden sağlayabileceği nakit miktarını görebilmektedir.

İşletmenin buraya kadar açıkladığımız işlemlerinin hiç birinde, belgelerin yöneticiler tarafından onaylanması yapılmamaktadır.

B) Nakit Kullanımlarına ait Muhasebe Bilgilerinin Sağlanmasında Muhasebe Sisteminin İncelenmesi

İşletmemizin nakit çıkışlarına sebep olan nakit kullanımları genellikle borç ödemeleri özellikle çek ve senet ödemeleri, peşin alışlar, personel giderleri nedeniyle yapılan ödemeler ve diğer giderlere ilişkin (kargo, ambar, nakil vasıtaları bakım yakıt giderleri gibi) ödemelerdir.

İşletmenin alışları içinde peşin alışlar çok az yer tutmakta özellikle karşılanması acilen gerekli olan müşteri siparişlerinin karşılanmasında peşin olarak alış yapılmaktadır. Nakit çıkışları içinde önemli yeri

senetli ve çekli borçların ödenmesi kapsamaktadır. İşletme alışlarını genellikle borçlanarak yapmaktadır. Bu borçlarını vadeli çek ve senetli borçlara dönüştürmektedir. Böyle olunca işletmenin borçları içinde, çek ve senetli borçları büyük yer tutmaktadır. İşletme borçlarını, alacaklarında olduğu gibi yevmiye ve büyük defterden bağımsız olarak bilgisayardan yararlanmak suretiyle cari hesap şeklinde izlemektedir. İşlemler alış faturaları ve satıcı firmalardan gönderilen dekontlardan yararlanarak gerçekleştirilmektedir. Verilen çek ve senetler ödeme tarihlerine göre hazırlanmış listelerde takip edilmektedir. İşletme borçlarının izlenmesinde, alacaklarını izlemekte karşılaştığı sorunlardan daha az sorunla karşılaşmaktadır, diyebiliriz. Ama yine de bu işlemlere ait bilgilerin hatasız olarak doğru şekilde elde edildiğini söylemek güçtür.

Personel giderleri dışındaki nakit ödemeler ise belgeler karşılığında yapılmakta ancak gerçekten giderin belgedeki miktar kadar olduğu yada böyle bir giderin olup olmadığı konusunda kontrolün sağlanmasına yönelik bir sistem bulunmamaktadır. Ayrıca işletme alacakları ve borçlarını izlediği şekilde giderlerini takip etmemektedir. Öncedende açıkladığımız gibi mali tablolardan yeterince yararlanılmadığından giderler konusunda, ne kadar olmuştur? giderler içinde hangileri ne kadardır? gibi soruların cevapları sağlıklı olarak alınmamaktadır.

İşletmenin gerek nakit kaynakları gerekse nakit kullanımlarını oluşturan işlemlerine ait muhasebe bilgileri yetersiz ve hata olasılığı yüksek koşullarda elde edilmektedir. Muhasebe sisteminin yetersiz olmasından kaynaklanan bu durum bizim uygulama çalışmalarımızı güçleştireceğinden, işletmenin muhasebe sisteminin yeniden, istenilen muhasebe bilgilerinin doğru bir şekilde mali tablolara yansımalarının sağlanması amacıyla, düzenlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bizde bu amaçla, bundan sonraki konumuzda işletmenin uygulama öncesi mevcut nakit planlamasını kısaca

açıkladıktan sonra muhasebe sistemini yeniden düzenleyeceğiz.

III. İŞLETMEDE UYGULAMA ÖNCESİNDE YAPILAN NAKİT PLANLAMASI

Nakit giriş ve çıkışlarının planlaması işletmede kısıtlı bilgiler ışığında özellikle borç senetlerinin ve çeklerinin ödenebilmesi amacıyla yapılmaktadır. Borç senet ve çeklerinin ödeme tarihleri ve miktarlarını belirten haftalık veya onbeş günlük listeler hazırlanmakta listede gerekli nakit miktarını kasada yada banka mevduat hesaplarında karşılayacak yeterli nakit mevcut değilse alacakların tahsilatına başvurulmakta, alacakların tahsilatından sağlanan nakit mevcudu da yeterli olmaz ise gerekli nakit mevcudu banka kredileri ile sağlanmaktadır. Görüldüğü gibi işletme sadece, senetli ve çekli borçlarının ödenmesi amacıyla hareket ettiğinden diğer nakit çıkışı gerektiren ve işletme için önem arz eden giderlerin, peşin alışların ve personel ücretlerinin ödenmesi konusunda nakit planlaması yapmamaktadır. Tabii bu durumda işletmenin bu tür nakit çıkışı gerektiren, işlemlerinin ihtiyacı olan nakit miktarının karşılanmasında zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise peşin alışların gereğince yapılamaması nedeniyle kaybedilen peşin iskontolarıdır.

İşletmede nakit planlamasının yetersiz olması nakit planlaması için gerekli bilgileri verebilecek muhasebe sisteminin olmamasından kaynaklanmaktadır.

IV. MUHASEBE SİSTEMİNİN UYGULAMAYA YONELİK OLARAK DÜZENLENMESİ

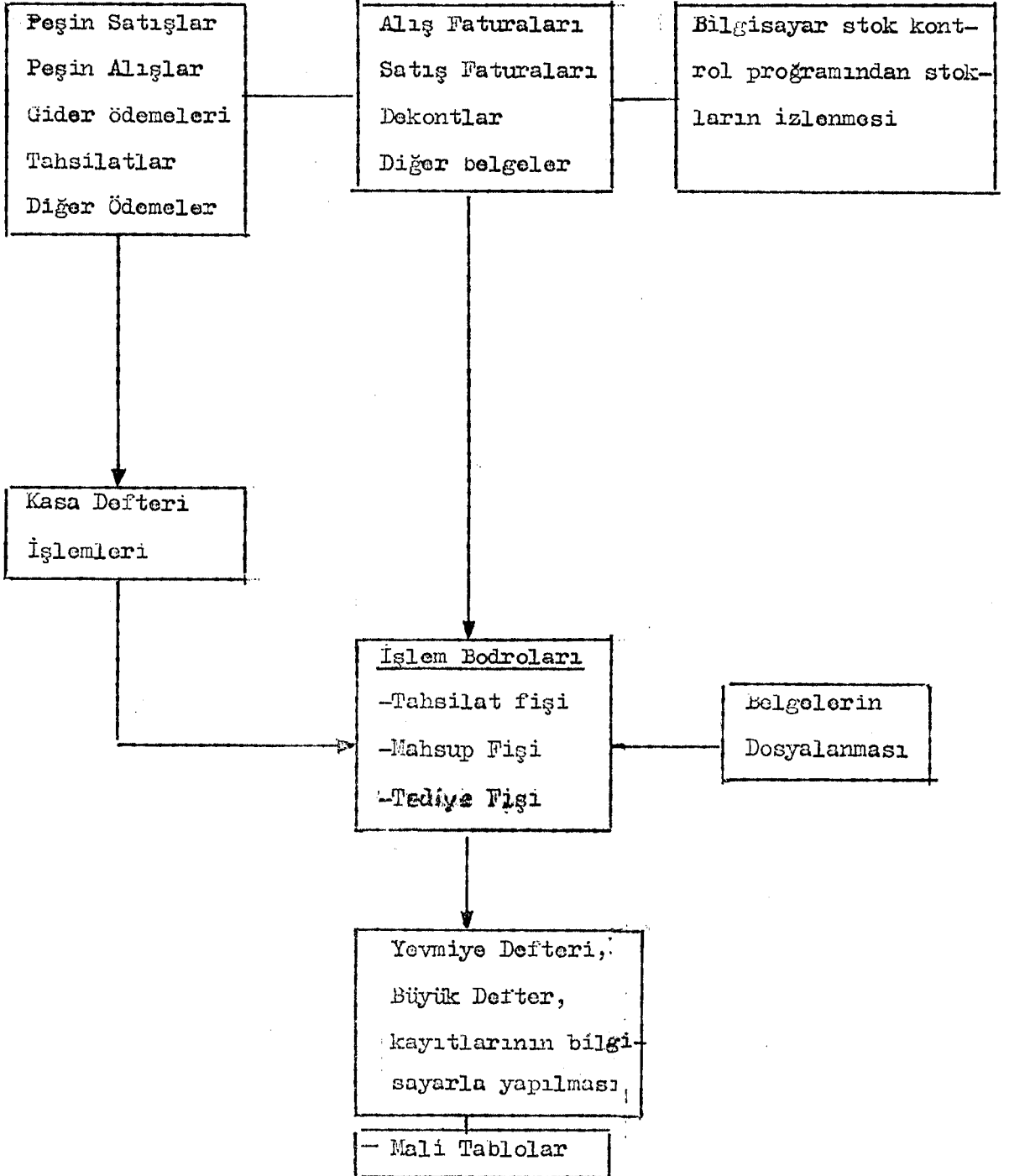
Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda işletmenin mevcut muhasebe sisteminin işletmenin nakit planlaması için gerekli bilgileri veremediğini,

dolayısıyla bu sistemden elde edilen mali tablolarında nakit durumu analizleri ve nakit planlaması için gerekli bilgileri sağlayamadığı görülmektedir. Zaten işletmede mali tablolardan yararlanmak yerine kendine özgü sadece alacaklarını, borçlarını, banka hesaplarını izleyebildiği yetersiz bir sistem geliştirmiştir.

İşletmenin muhasebe sistemine ait bilgi akışını herşeyden önce, işletmede mevcut olan ancak tam anlamıyla yararlanılmayan bilgisayardan yararlanmak suretiyle, muhasebe bilgilerinin güvenilirliğini arttırmak ve muhasebe verilerinin işlenmesinde hız kazanmak amacıyla bilgisayar destekli olarak düzenledik. Yeniden düzenlenen muhasebe sisteminde, muhasebe iç kontrolüne önem vererek, özellikle alış faturalarının işleme girmeden önce onaylanması, işletme giderlerine ait işlemlerin yapılmadan önce ilgili yönetici tarafından izin verilmesi ve giderin yapıldığına ilişkin belgenin işletmece ödenmeden önce alınan izine uygun hareket edilip edilmediğinin görülmesinin sağlanması, kasa ödeme işlemlerinin sadece bir kişi tarafından yapılarak, kasa giriş ve çıkışları gerektiren işlemlerde birisi genel müdüre ait olmak üzere iki imza kullanılması, her günün sonunda kasa defteri ile kasadaki nakit mevcudunun karşılaştırılması sağlanmıştır. Bir de işletmede stokların izlenmesi ve kontrolü yetersiz olduğundan, günlük mal hareketi çizelgesi ve bilgisayar yardımıyla stokların izlenmesi ve kontrolü sağlanmıştır.

Yeniden düzenlenen muhasebe sisteminde işletmenin kendine özgü yevmiye ve büyük defterden bağımsız olarak belli hesapların tutulması esasına dayanan sistem kaldırılmıştır. İşletmenin muhasebe işlemlerinin tümü işletme bünyesinde, bilgisayar destekli olarak, istenilen bilgileri verecek şekilde düzenlenmiştir. İşletmenin yeni muhasebe sistemine ait bilgi akışı aşağıdaki şemada gösterilmiştir.

İŞLEMENİN BİLGİSAYAR DESTEKLİ MUHASEBE BİLGİ AKIŞI

V. İŞLETMENİN HESAP PLANININ DÜZENLENMESİ

Uygulama öncesi muhasebe sisteminin sahip olduğu hesap planı, işletmenin mali durumunun ve faaliyet sonuçlarının görülmesinde yetersiz kalmaktaydı. Hesap planının araştırma konumuz açısından uygulama yapmamızı güçleştireceğinden, araştırmamızın birinci bölümündeki açıklamalarımıza uygun olarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiştir.

YAVUZ İŞ MAK. YEDEK PARÇA SAN. TİC. A.Ş.

HESAP PLANI

DÖNEN VARLIKLAR (100 - 220)

100	KASA
100.010	Merkez Kasası
100.015	Servis Kasası
100.020	Çek kasası
110	BANKALAR
110.010	Akbank
110.011	Halk Bankası
110.012	Vakıflar Bankası
110.013	Yapı Kredi Bankası
120	HİSSE SENEDİ VE TAHVİLLER
125	(-) HİSSE SENEDİ VE TAHVİLLER DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI
130	VADELİ ÇEKLER
140	ALACAK SENENLERİ
150	ALACAKLAR

(Alacakların yardımcı hesapları 122 adet hesaptan meydana geldiğinden buraya alınmamıştır.)

(150.001 - 150.122)

160	PROTİPOLU SENET VE TAKİPTEKİ ÇEKLER
165	(-) ŞÜPHELİ ALACAK KARŞILIĞI
170	DEĞERSİZ ALACAKLAR
175	TEMİNATTAKİ SENETLER
175.001	Halk Bankası
175.002	Akbank
175.003	Yapı Kredi Bankası
180	STOKLAR
185	(-) STOK DEĞER DÜŞÜŞ KARŞILIĞI
190	VERİLEN AVANSLAR
200	VERİLEN K.D.V.
210	PERSONEL AVANSLARI
220	DİĞER ALACAKLAR
220.001	Ortaklardan Alacaklar
220.002	Şahıslardan Alacaklar

DURAN VARLIKLAR (250 - 310)

250	PEŞİN VERGİ
260	DURAN VARLIK K.D.V.
270	DÖŞEME ve DEMİRBAŞLAR
275	MAKİNE ve ALETLER
280	NAKİL VASİTALARI
290	BİNALAR VE TESİSLER
295	(-) BİRİKMiŞ AMORTİSMANLAR
300	İNŞAAT
310	DİĞER YATIRIMLAR

KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR (350 - 440)

350	VERİLEN ÇEKLER
360	BANKA KREDİLERİ
360.001	Halk Bankası
360.002	Akbank
360.003	Yapı Kredi Bankası
370	BORÇ SENETLERİ
380	SATICILARA BORÇLAR
	(Saticılara olan borçların yardımcı hesapları 93 adet olduğundan buraya alınmamıştır.) (380.001 - 380.093)
390	PERSONELE BORÇLAR
400	ALINAN AVANSLAR
410	ÖDENECEK VERGİLER VE PRİMLER
410.001	İşletme vergi, resim, harçlar
410.002	Ödenecek personel kesintileri
410.003	Ödenecek sigorta primleri ve diğer kesintiler
420	DİĞER BORÇLAR
420.001	Ortaklara Borçlar
420.002	Şahıslara Borçlar
430	ALINAN K.D.V.
440	FAİZ VE KOMİSYON GİDER TAHAKKUKLARI

UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR (460 - 470)

460	UZUN VADELİ BORÇLAR
470	SATICILARA BORÇLAR

ÖZ SERMAYE (500 - 540)

500	SERMAYE
510	GENEL YEDEKLER
515	ÖZEL YEDEKLER
520	YENİDEN DEĞERLEME ARTIŞI
530	GEÇMİŞ YIL KÂRLARI
540	DÖNEM KÂRI VEYA ZARARI

GELİR HESAPLARI (650 - 710)

650	SATIŞLAR
655	(-) SATIŞ İADELERİ
660	(-) SATIŞ İSKONTOLARI
665	(-) SATIŞ GİDERLERİ
670	SERVİS BAKIM VE REVİZYON GELİRLERİ
680	FAİZ VE KOMİSYON GELİRLERİ
690	HİSSE SENEDİ VE TAHVİL SATIŞ KÂRI
700	DURAN VARLIK SATIŞ KÂRI
710	DiĞER GELİRLER

GİDER HESAPLARI (800 - 920)

800	ALIŞLAR
805	(-) ALIŞ İSKONTOLARI
810	(-) ALIŞ İADELERİ
815	ALIŞ GİDERLERİ
820	İADE GİDERLERİ
830	GENEL İDARE GİDERLERİ
840	İŞLERİNE YÖNETİM VE SATIŞ PERSONELİ GİDERLERİ
845	AMORTİSMAN GİDERLERİ

850	NAKİL VASİTALARI YAKIT VE BAKIM GİDERLERİ
860	ŞÜPHELİ ALACAK ZARARI
870	STOK DEĞER DÜŞME ZARARI
880	HİSSE SENEDİ VE TAHVİL DEĞER DÜŞÜŞ ZARARI
890	SERVİS PERSONEL GİDERLERİ
900	SERVİS İŞLETME GİDERLERİ
910	FAİZ VE KOMİSYON GİDERLERİ
920	DİĞER GİDERLER

VI. İŞLETMENİN NAKİT DURUMU ANALİZLERİ

A) İşletmeye Ait Mali Tablolar

İşletmemizin 1988 ve 1989 yılına ait olarak bilanço ve gelir tabloları yeni düzenlenen hesap planına uygun olarak düzenlemeye çalışılmıştır. Bu dönemlere ait bilanço ve gelir tabloları karşılaştırmalı tablolar ve dikey yüsdeler tekniği sonuçları ile birlikte bir sonraki sayfada verilmiştir.

KALEMLER	1988	1989	Rakamsal	Yüzdesele	%	DİĞER	YÜZDELER		
			Fark. +	Fark. +			Grup Top. Göre	Genel Top. Göre	
			-	-		1988	1989	1988	1989
<u>AKTİFLER</u>									
DÖNEN VARLIKLAR									
KASA	8.604.845.	3.114.410.	-5.490.435.	-63,8	3,8	0,86	2,74	0,57	
BANKALAR	5.717.013.	11.004.509.	5.287.496.	92,4	2,3	3	1,8	2	
VADELİ ÇEKLER	-	1.116.700.	1.116.700.	-	-	0,3	-	0,2	
ALACAK SENETLERİ	19.060.000.	9.638.300.	-9.421.700.	-49,4	7,9	2,6	6,1	1,8	
PRT.SMT. TAK.ÇEK.	-	37.148.404.	37.148.404.	-	-	10,2	-	6,8	
(-)ŞÜP. AL. KARŞILIĞI	-	35.000.000.	35.000.000.	-	-	9,5	-	6,4	
TEM. ÇEK VE SMT.	-	3.150.239.	3.150.239.	-	-	0,9	-	0,4	
STOKLAR	215.262.065.	217.196.339.	1.934.274.	0,9	75,1	60,8	60,0	40,3	
PERSONEL AVAS.	324.000.	4.984.000.	4.660.000.	1438,2	0,1	1,4	0,1	0,9	
DİĞER ALACAKLAR	2.600.000.	2.350.000.	-250.000.	-9,6	1,0	0,6	0,8	0,4	
VERİLEN AVANSLAR	-	21.990.064.	21.990.064.	-	-	6,0	-	4,0	
DÖNEN VAR.TOPLAMI	286.571.060.	356.991.096.	70.420.036.	24,5	100	100	79,9	66,3	
DURAN VARLIKLAR									
PEŞİN VERGİ	735.157.	9.686.052.	8.950.895.	1217,5	1,0	5,3	0,2	1,8	
DURAN VAR. K.D.V.	75.986.	5.176.520.	5.100.534.	6712,4	0,1	2,8	0,02	0,9	
DÖŞEME VE DEMİRBAŞ.	4.153.029.	6.114.400.	1.961.371.	47,2	5,8	3,4	1,3	1,1	
MAK. VE ALETLER	10.366.214.	12.790.855.	2.424.641.	23,4	14,4	7,0	3,3	2,3	

NAKİL VASITALARI	13.055.170.	19.467.170.	6.412.000.	49,1	18,1	1,1	4,2	3,6
BİNALAR VE TES.	14.213.419.	166.039.110.	151.825.691.	362,6	19,7	91,5	4,5	30,5
(-)BİR.AMORTİSMAN.	(6.417.716.)	(47.257.856.)	40.840.140.	636,3	8,9	26,0	2,0	8,7
İNŞAAT	34.212.425.	-	-34.212.425.	-100	47,6	-	10,9	-
DİĞ. YATIRIMLAR	1.500.000.	9.400.000.	7.900.000.	526,6	2,0	5,1	0,5	1,7
DURAN VAR.TOPLAMI	71.893.684.	181.416.251.	109.522.567.	152,3	100	100	22,9	33,4
AKTİF TOPLAMI	358.463.744.	538.407.347.	179.943.603	50,1	-	-	-	-
PASİFLER								
KISA VAD. YAB. KAYNAKLAR								
VERİLEN ÇEKLER	68.294.312.	91.669.405.	45.875.093.	67,2	26,0	30,2	14,6	16,8
BANKA KREDİLERİ	-	2.650.000.	2.650.000.	-	-	0,9	-	0,5
BORÇ SENETLERİ	27.516.172.	103.605.380.	76.089.208.	252,5	12,4	34,7	7,7	19,2
SATICILARA BORÇ.	72.612.580.	64.875.934.	-7.736.646.	-10,6	32,8	21,7	20,2	12,0
DİĞER BORÇLAR	52.461.928.	487.557.	-51.974.371.	-99,0	29,8	0,1	16,7	0,1
PERSONELE BORÇ.	-	145.000.	145.000.	-	-	0,0	-	0,0
ÖDENECEK VERGİ.	85.411.	27.787.294.	27.701.883.	32433,6	0,0	9,1	0,0	5,1
ALINAN K.D.V.	-	7.297.189.	7.297.189.	-	-	2,4	-	1,3
KISA VAD. YA. KAY. TOP.	220.970.403.	298.517.759.	77.547.356.	35,1	100	100	61,6	55,4
ÖZ SERMAYE								
SERMAYE	40.000.000.	40.000.000.	-	-	29,0	16,7	12,7	7,3
GENEL YEDEKLER	5.962.535.	7.962.535.	2.000.000.	33,5	4,3	3,3	1,9	1,4
GEE. YIL. KARLARI	6.463.056.	56.225.818.	49.762.762.	769,9	4,7	23,4	2,0	10,3
DÖNEM KARI	85.067.750.	135.701.235.	50.633.485.	59,5	61,8	56,5	27,1	24,9
ÖZ SERMAYE TOP.	137.493.341.	239.889.588.	102.396.247.	74,4	100	100	43,8	44,1
PASİFLER TOPLAMI	358.463.744.	538.407.347.	179.943.603.	50,1	-	-	-	-

GELİR TABLOSU KALEMLERİ	1988		1989		Rakamsal		Yüzdeseşol		DIKEY YÜZDELER %	
					Hak + Hak -	Fark + Fark -	1988	1989		
SATIŞLAR	865.457.140.	1.262.425.000.	396.967.860.	45,9	100,7	101,1				
(-) SAT. İADELERİ	464.400.	1.126.400.	662.000.	142,6	0,5	0,1				
(-) SAT. İSKONTOLARI	1.218.127.	4.742.426.	3.524.299.	289,4	0,1	0,4				
(-) SAT. GİDERLERİ	4.329.125.	8.434.315.	4.105.190.	94,8	0,5	0,7				
NET SATIŞLAR	859.445.488.	1.248.121.859.	388.676.371.	45,2	100	100				
(-) SAT. MALİN MALİYETİ	705.799.622.	956.648.414.	250.848.792.	35,5	82,1	76,6				
BRÜT SATIŞ KARI	153.645.866.	291.473.445.	137.827.579.	89,7	17,9	23,4				
FAALİYET GİDERLERİ										
GENEL İŞT. GİDERLERİ	31.488.500.	81.296.890.	49.808.390.	61,3	3,6	6,6				
İŞT. VE SAKIŞ PERS.										
GİDERLERİ	17.704.383.	23.885.947.	6.181.564.	34,9	2,1	1,9				
NAKİL VASİTALARI BAKIM										
YAKIT GİDERLERİ	4.521.967.	7.126.421.	2.604.454.	57,6	0,3	0,6				
ŞÜPHELİ ALACAK ZARARI		35.000.000.	35.000.000.	-	-	2,8				
FAALİYET KARI	99.931.016.	144.164.187.	44.233.171.	44,3	11,6	3,5				
FAALİYET DIŞI GEL.										
SERVİS İKM. REVZ. GEL.	39.653.042.	82.262.200.	42.609.158.	107,5	4,6	6,6				
FAİZ - KOMİSYON GEL.	322.261.	795.354.	473.093.	146,8	0,0	0,1				
FAALİYET DIŞI GİDERLER										
SERVİS PERSONEL GİD.	26.466.854.	36.806.004.	10.339.150.	39,7	3,1	2,1				
SERVİS İŞLETME GİD.	8.947.636.	17.568.160.	8.620.524.	96,3	1,0	14,2				
FAİZ - KOMİSYON GİD.	18.461.536.	34.900.105.	16.438.549.	89,0	2,2	2,1				
SAİR GİDERLER	962.543.	2.246.234.	1.283.691.	133,4	0,1	0,2				
NET KAR	85.067.750.	135.701.238.	50.633.488.	59,6	9,9	10,9				

İŞLETME İLE İLGİLİ EK BİLGİLER

- İşletmenin sermayesinin tamamı ödenmiştir.
- İşletme amortismanına tabi duran varlıkları için % 25 oranında normal amortisman yöntemine göre, amortisman ayırmaktadır.
- İşletme ortaklarına 1988 yılında kâr payı ödemesi yapmamıştır.
- Nakit akım tablosunun hazırlanabilmesi için gerekli olan ek bilgiler, tablonun hazırlanması esnasında işletme kayıtlarından yararlanarak verilecektir.

B) Nakit Akım Tablosunun Hazırlanması**1- Nakit Kaynaklarının Tesbiti**

İncelediğimiz işletmenin nakit kaynaklarını bulabilmek için önce ana faaliyet konusundan elde ettiği nakit kaynağı miktarını daha sonra faaliyet konusu dışından sağladığı nakit kaynaklarını, en sonunda da bilanço kalemlerinde meydana gelen değişimler neticesinde oluşan nakit kaynağı miktarını bulacağız.

İşletmenin 1988-1989 dönemine ait rakamlar, karşılaştırmalı tablolarından ve son dönemin gelir tablosundan bakılarak, ana faaliyetlerden elde edilen nakit miktarı aşağıda gösterildiği şekilde bulunmuştur.

DÖNEMBASI TIC. ALACAKLAR	=	54.063.137
AL.SENETLERİ=	19.060.000	
ALACAKLAR	=	35.003.137
(+)1989 NET SATIŞLARI	=	1.248.121.859
(-)DÖNEMSONU TIC. ALACAKLAR	=	93.201.535
VADELİ ÇEK. =	1.116.700	
AL.SENETLERİ=	9.638.300	
ALACAKLAR	=	80.298.131
PRİ.SMT.TE.Ş. 37.148.404		
(-)ŞÜP.AL.KAR. =(35.000.000)		
SATIŞLARDAN SAĞLANAN NAKİT	=	<u>1.208.983.461.</u>

Faaliyet dışından sağlanan nakit kaynaklarını bulabilmek için incelenen dönemin (1989) gelir tablosundan karşılığında bir aktif çıkışı yaratmadan nakit girişi sağlayan kalemler bakım ve revizyon gelirleri ve faiz - komisyon gelileridir. Her iki kaleminde gelir tablosunda gözükten miktarının tümü nakit girişi yaratmıştır. Bu durumda ;

BAKIM VE REVİZYON GELİRLERİ	=	82.262.200.
FAİZ - KOMİSYON GELİRLERİ	=	<u>795.354.</u>

TOPLAM

83.057.554.11 nakit kaynağı

oluşturmuştur.

Karşılaştırmalı tablolardan, kasa - bankalar, vadeli çekler, alacak senetleri, alacaklar, protestolu senet ve takipteki çekler dışındaki, kalemlere bilanço kalemlerinden sağlanan nakit kaynağını tesbit etmek için baktığımızda, aktifteki azalış ve pasifteki artış kuralına uygun olarak sadece diğer alacaklar kalemindeki azalışın tamamının, banka kredilerindeki artışın tamamının ve alınan k.d.v. kalemindeki artışın da bir kısmının nakit kaynağı yarattığı görülmüştür. Bu kalemlerden sağlanan nakit kaynağı şöyledir ;

DİĞER ALACAKLAR	=	250.000.
BANKA KREDİLERİ	=	2.650.000.
ALINAN K.D.V.	=	718.737.
BİLANÇO KALEMLERİNDEN		
SAĞLANAN NAKİT	=	3.618.737.

Bu kalemler dışındaki, diğer bilanço kalemlerinde meydana gelen değişimler nakit kaynağı yaratıcı bir özellik taşımamaktadır.

2- Nakit Kullanımlarının Tesbiti

1989 dönemine ait nakit kullanımlarını da önce ana faaliyet konusu gereği ortaya çıkan, sonrada faaliyet dışı giderler, bir önceki döneme ait kâr için yapılan vergi ödemeleri, bilanço kalemindeki değişimler sebebiyle oluşan kullanımlar olarak belirleyeceğiz.

İşletmenin alışlar nedeniyle oluşan nakit çıkışları karşılaştırmalı tablolarından ve 1989 yılı gelir tablosundan yararlanarak aşağıdaki şekilde bulunmuştur.

DÖNEMBAŞI TİCARİ BORÇLAR	=	168.423.064.
VERİLEN ÇEK.=	68.294.312.	
BORÇ SNT.	=	27.516.172.
SAT. BORÇ.	=	72.612.580.
(*)SAT.MAL.MALİYETİ	=	956.648.414.
(+)DÖNEMBAŞI STOKU	=	215.262.065.
		<u>1.340.333.543.</u>
(-)DÖNEMSONU TİC. BORÇLAR	=	260.150.719.
VERİLEN ÇEK.=	91.669.405.	
BORÇ SNT.	=	103.605.380.
SAT. BORÇ.	=	64.875.934.
(-)DÖNEMSONU STOKU	=	217.196.339.
ANA FAALİYET NEDENİYLE NAKİT KULLANIMLARI		<u>862.986.485.TL.dir.</u>

İşletmenin faaliyet giderleri nedeniyle ortaya çıkan nakit kullanımları ise genel işletme giderlerinin gelir tablosunda gözüken miktarlarının işletme kayıtlarından yararlanarak bulunan 39.674.316.11'si, işletmenin yönetimi ve satış personeline ait giderlerini gösteren işletme yönetim ve satış personeli giderlerinin, yine gelir tablosunda gözüken miktarının, işletme kayıtlarına bakılarak bulunan 18.856.227.11'si ve nakil vasıtaları bakım ve yakıt giderlerinin gelir tablosunda gözüken miktarı olan 7.126.421.11'nin tamamıdır.

Faaliyet dışı giderler olarak, işletmeden nakit çıkışına sebep olan gelir tablosundaki kalemlerden servis personel giderlerinin 36.383.236.11'si 17.568.160.11 olan servis işletme giderlerinin tümü, yine 34.900.105.11 olan faiz - komisyon giderlerinin ve 2.246.234.11 olan sair giderlerin tümü nakit çıkışına neden olmuşlardır. İşletme 1988 dönemine ait kârına ilişkin olarak 40.832.520.11 vergi ödemesi yapmıştır.

Bilanço kalemlerinden kasa - bankalar, verilen çekler, borç senetleri, satıcılara borçlar ve stoklar kalemi dışındakiler de aktif artışı ve pasif azalışı kuralına uygun olarak nakit çıkışı yaratan kalemler karşılaştırmalı tabloulardan ve ek bilgilerden yararlanarak tesbit edilmiştir. Bu kalemlerden meydana gelen değişikliklerin tamamı nakit çıkışına sebep olanlar şunlardır ;

VERİLEN SİPARİŞ AVANSLARI	=	21.990.064.
PERSONEL AVANSLARI	=	4.660.000.
PEŞİN VERGİ	=	8.950.895.
NAKİL V ASİTALARI	=	6.412.000.
DÖŞEME VE DEMİRBAŞLAR	=	1.961.371.
MAKİNE VE ALETLER	=	2.424.641.
DURAN VARLIK K.D.V.	=	7.297.189.
DİĞER YATIRIMLAR	=	7.900.000.
DİĞER BORÇLAR	=	51.974.371.

Bunların yanında, incelenen dönemde meydana gelen değişikliğin tamamının nakit kullanımına neden olmadığı bilanço kalemi ise binalar ve tesislerdir. Bu kalemden meydana gelen artışın sadece 117.613.266.İl'si nakit çıkışına neden olmuştur.

3- Nakit Akım Tablosu (1989 dönemi)

İşletmemizin 1989 yılı nakit akım tablosunu hazırlamadan önce incelenen dönemde bir önceki döneme göre kasa ve bankalar kalemindeki değişikliği tesbit etmemiz gerekir. 1989 döneminde işletmenin kasa ve bankalar kaleminde 1988 dönemine göre 202.939.İl'lik bir azalma olmuştur. Şimdi kaynaklarını ve kullanımlarını tesbit ettiğimiz 1989 dönemine ait nakit akım tablosunu oluşturalım.

İŞLETMENİN 1989 DÖNEMİ NAKİT AKIM TABLOSU

KASA VE BANKALARDAKİ DEĞİŞME (AZALIŞ)	202.939.
<u>NAKİT KAYNAKLARI</u>	
<u>ANA FAALİYETLERDEN SAĞ. NAKİT MİKTARI=</u>	1.208.983.461
<u>DÖNEN AKTİFLERDEN SAĞ. NAKİT MİKTARI=</u>	250.000
DİĞ. ALACAKLAR =	250.000
<u>KISA VAD. YAB. KAY. SAĞ. NAKİT MİKTARI=</u>	3.368.737
BANKA KREDİLERİ =	2.650.000
ALINAN K.D.V. =	718.737
<u>FAALİYET DIŞI GEL. SAĞ. NAKİT MİKTARI =</u>	83.057.554
SER. BAK. REV. GEL. =	82.262.200
FAİZ - KOM. GEL. =	795.354
<u>NAKİT KAYNAKLARI TOPLAMI</u>	<u>1.295.659.752.</u>

NAKİT KULLANIMLARI

ANA FAALİYET KONUSU NEDENİYLE NAKİT KUL. = 862.986.485

FAALİYET GİD. NEDENİYLE NAKİT KULLANIMI = 69.762.154

GENEL İŞLT. GİD. = 39.674.316

İŞ.YON.VE ST.PRS.= 22.961.417

NKL.VS.BAK.YK.GİD= 7.126.421

DÖNEN AKTİFLER NEDENİYLE NAK. KULLANIMI = 26.650.064

VER.SİP. AVANS. = 21.990.064

PERSONEL AVAS. = 4.660.000

DURAN VARLIKLAR NEDENİYLE NAK.KULLANIMI = 152.589.362

PEŞİN VERGİ = 8.950.895

DURAN VAR. K.D.V.= 7.297.189

NAKİL VASİTALARI = 6.412.000

DOŞ.VE DEMİRBAŞ. = 1.961.371

MAK.VE ALETLER = 2.424.641

BİNA VE TES. =117.613.266

DİĞ. YATIRIMLAR = 7.900.000

KISA VAD. YAB. KAY. NED. NAK. KULLANIMI = 51.974.371

DİĞ. BORÇLAR = 51.974.371

FAALİYET DIŞI GİD. NED. NAKİT KULLANIMI = 91.097.735.

SER. PERS. GİD = 36.383.226.

SER. İŞLT. GİD. = 17.568.160

FAİZ - KOM. GİD. = 34.900.105

SAİR GİDER = 2.246.234

VERGİ - KÂR PAYI ÖDEMELERİ = 40.832.520

VERGİ ÖDEMESİ = 40.832.520

NAKİT KULLANIMLARI TOPLAMI

1.295.862.691

KAYNAK KULLANIM ARASINDAKİ FARK

(-) 202.939

C) Nakit Akım Tablosunun Yorumu

1- Nakit Kaynaklarının Yorumu

İşletmenin nakit kaynaklarının, nakit kaynakları toplamı içindeki ağırlıkları yüzdesel olarak hesaplanmış aşağıda yüzde büyüklüklerine göre sıralanmıştır.

ANA FAALİYET KONUSUNDAN SAĞLANAN NAKİT KAYNAĞI	= % 93,31
FAALİYET DIŞI GELİRLERDEN SAĞLANAN NAKİT KAYNAĞI	= % 6,41
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLARDAKİ ARTIŞLARDAN OLUŞAN NAKİT KAYNAĞI	= % 0,26
DÖNEN VARLIK AZALIŞLARINDAN SAĞLANAN NAKİT KAY.	= % 0,02

Nakit kaynaklarını incelediğimizde, işletmenin tüm kaynaklarının % 93,31 gibi büyük bir kısmını ana faaliyetten kaynaklanan peşin satışlar ve alacakların tahsilatı vasıtasıyla sağlanan nakit girişleri oluşturmaktadır. Bu tür nakit girişlerinin nakit kaynakları içinde yüksek oranda olması, işletmede borçlanarak nakit kaynağı yaratılmasını azaltıcı bir etki yarattığından, aynı zamanda işletmenin kârlılığı açısından da olumlu olduğundan da iyi karşılanır. Peşin satışlar ve alacaklardan sağlanan nakit kaynaklarından sonra en yüksek nakit kaynağı ise % 6,41 ile faaliyet dışı gelirlerden özellikle de servis bakım ve revizyon gelirlerinden sağlanmıştır. İşletmemiz faaliyette bulunduğu pazardaki payını genişleterek satışlarını arttırmak amacıyla verdiği bu hizmetlerinden nakit yapısını güçlendirici bir destek görmektedir. İşletme bu hizmetlerinden elde ettiği hasılatının tamamını nakit olarak sağlamaktadır. Gelir tablosuna (1989) baktığımızda gelir miktarı ile bu gelirden sağlanan nakit girişi aynıdır (servis gelirlerine). Gerçektende işletme bu hizmetleri peşin ödeme esasına göre yapmaktadır. Diğer nakit kaynakları ise toplam nakit kaynakları içinde önemsiz bir seviyede kalmıştır.

2- Nakit Kullanımlarının Yorumu

Nakit kaynaklarında yaptığımız gibi, nakit kullanımlarının da tüm kullanımlar içindeki ağırlıklarına göre sıralanışı şöyledir ;

FAALİYET KONUSU NEDENİYLE OLUŞAN NAKİT KULLANIMLARI	= % 66,59
DURAN VARLIK ARTIŞLARI NEDENİYLE OLUŞAN NAK. KLM.	= % 11,77
FAALİYET DIŞI GİDERLERİ NEDENİYLE OLUŞAN NAK. KLM.	= % 7,02
FAALİYET GİDERLERİ NEDENİYLE OLUŞAN NAKİT KLM.	= % 5,38
KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLARIN AZALIŞ NEDENİYLE OLUŞAN NAKİT KULLANIMLARI	= % 4,01
VERGİ VE KÂR PAYI ÜDEMELERİ	= % 3,15
DÖNEN VARLIK ARTIŞLARI NEDENİYLE OLUŞAN NAK. KLM.	= % 2,06

Nakit kullanımlarının, türlerine göre dağılımına baktığımızda, en fazla yeri % 66,59 ile ana faaliyet gereği yapılan alışlar nedeniyle ortaya çıkan nakit kullanımlarının tutması normaldir.

Duran varlıkların ise toplam nakit kullanımları içinde özellikle dönen varlıklara ve kısa vadeli yabancı kaynaklara yapılan kullanımlardan daha büyük miktarda yer kaplaması işletmenin, ticaret işletmesi olması nedeniyle olumlu karşılanmaz. Duran varlıklara yapılan nakit kullanımlarının en büyük kısmı servis hizmetlerinin genişletilebilmesi için iki yıldır, inşaatı devam eden bakım - revizyon atölyesinin tamamlanması ve atölye için gerekli makine ve demirbaşların alımından kaynaklanmaktadır. Bu işletme için ileriye dönük olarak, pazar payının genişlemesi açısından iyi olmasına rağmen, nakit durumunun olumsuz yönde etkileyici olmuştur. Bunun yanında işletme birde nakil vasıtası almış ve gereksiz diyebileceğimiz türde diğer yatırımlar kaleminde gözükken bir yatırım yapmıştır. İşletmenin, ana faaliyet konusu dışında, nakit durumunu olumsuz yönde etkileyici olan ve zamanlama planlaması yapılmadan, bazılarıda gereksiz olan duran varlık kullanımları

ları, faaliyet dışı giderler içinde önemli yer tutan faiz ve komisyon giderlerinin artmasına neden olmuş aynı zamanda da işletmenin kârını azaltıcı bir etki yapmıştır. Faaliyet dışı diğer giderler işletme için normal bir seviyede olmasına rağmen (faiz ve komisyon giderleri hariç), faaliyet dışı gelirlerden sağlanan nakit kaynakları toplamından daha fazla nakit kullanımına sebep olmuştur. Bunun nedeni faiz ve komisyon giderlerinin yol açtığı nakit kullanımlarıdır.

3- Kaynak ve Kullanımların Yorumu

Kasa ve bankalar kaleminin 1988 dönemine göre 1989 döneminde çok az bir miktar da olsa azalış göstermesi, işletmenin 1989 dönemi içinde yarattığı nakit kaynaklarından daha fazla nakit kullanımında bulunduğunu göstermektedir. Bu durum nakit yapısını olumsuz yönde etkileyecektir.

İşletmenin nakit kaynakları ve kullanımına baktığımızda peşin satış ve alacaklardan sağlanan nakit kaynaklarının yüksek olmasına rağmen, kullanımlar içinde alışlara gerekenden daha az nakit ayrıldığını düşünmekteyiz. Bu da incelenen dönemde işletme borçlarının kredili alışlar yoluyla artmasında en önemli neden olmuştur. Bu konuyu bundan sonraki nakit durumu analizlerinde daha ayrıntılı olarak açıklayacağız. Yanlış şunu belirtelimki nakit kaynaklarının yanlış kullanımı (duran varlıklara) faiz giderlerine yapılan kullanımların yüksek olmasına sebep olmuş, diğer yandan işletmenin kısa vadeli borçlarındaki artışlar, önümüzdeki dönemde, yakın zamanda yüksek miktarda nakit çıkışını gerektireceğinden nakit durumunu olumsuz yönde etkilemiştir. İşletmenin borçlanarak sağladığı nakit miktarı, kaynaklar içinde önemsiz bir miktarda gözükmesine rağmen faiz giderlerinin yüksek olması, işletmenin dönem içinde kısa süreli olarak, sık sık kredi

kullanarak nakit kaynağı yarattığını göstermektedir, diyebiliriz. Faiz ve komisyon giderlerinin neden olduğu nakit kullanımlarının faaliyet dışı giderlerin yol açtığı kullanımları karşılayamamasına da sebep olmuştur.

1989 yılında işletmenin kâr payı ödemesinde bulunmaması nakit durumunu olumlu yönde etkilemiştir.

Özetleyecek olursak işletmenin incelenen dönemdeki, nakit akım tablosuna göre çok olumsuzda, olmasa bile, yinede likidite yapısını gelecek dönemler itibarıyla olumsuz yönde etkileyici kullanımların yapılması ve kaynakların en verimli şekilde kullanılması gerektiği açısından olumlu olarak değerlendiremeyiz.

D) İşletmenin Mali Durumunun ve Faaliyet Sonuçlarının Nakit Durumu Açısından İncelenmesi

1989 döneminde dönen varlık kalemlerinin kasa, alacak senetleri ve diğer alacak kalemi dışındaki tüm kalemlerinde 1988 yılına göre artışlar olmuştur. Bunun yanında özellikle 1988 yılında protestolu senet ve takip-teki çekler kalemi ve şüpheli alacaklar kalemine ait her hangi bir rakam yokken 1989 yılında önemli bir büyüklükte artış söz konusudur. İşletmenin kayıtları incelendiğinde şüpheli alacak karşılığının protestolu senetlerden kaynaklandığı görülmüştür. Alacak senetlerindeki azalmaya rağmen alacaklar hesabı 1988 yılına göre % 22,1 oranında artarak dönen varlıklar içindeki payını % 11,2 den % 14,8'e yükseltmiştir. Alacakların önemli miktarda artmasına rağmen çeklerdeki artışın önemsiz seviyede kalması ve alacak senetlerinde bir azalma olması, diğer yandan protestolu senetlerin artması alacaklarını tahsil edebilme yeteneğinin azaldığını bize ifade etmektedir. Ancak, burada işletmenin ortalama tahsilat dönemi ve alacak

devir hızında bulmamız gerekir. İşletmenin ortalama tahsilat dönemi 1988 yılında 22 gün iken 1989 yılında 30 gün olmuştur. Alacak devir hızı ise yaklaşık 13 defa olarak gerçekleşmiştir. İşletmemizin faaliyet gösterdiği sektörde ortalama tahsilat dönemi 15 veya 20 gün olarak normal karşılanmaktadır. Alacak devir hızında, işletmenin yapısına göre biraz düşük olarak değerlendirilebilir. İşletmenin alacaklarını tahsilatında gerileme yönünde bir gelişme olduğunu ifade eden bu durumların kaynağı satışlarda 1989 yılında meydana gelen %45,9 oranındaki artıştır. İşletme satışları içinde kredili satışların tam olarak ne kadar olduğu bilinmemekle birlikte toplam satışların yaklaşık % 90'nının kredili yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu durumda satışlarda meydana gelen artış aynı zamanda kredili satışlarında arttırmakta ama işletmenin tahsilat yeteneğini de azaltıcı bir etki yapmaktadır.

İşletmenin dönen varlıkları bir önceki yıla göre % 24,6 oranında artarken kısa vadeli yabancı kaynaklarındaki artış % 35,0'la daha fazla olmuştur. Bunun yanında 1988 yılında dönen varlıklar toplam aktifler içinde % 79,9 iken 1989 yılında bu oran % 66,3'e düşmüştür. Kısa vadeli yabancı kaynaklarda ikinci yılda, birinci yıla göre pasifler içinde yaklaşık % 6 oranında azalmasına rağmen, dönen varlıklardan daha hızlı artmıştır. Bu işletmenin çalışma sermayesini fazla olmasada olumsuz yönde etkilemiştir.

1989 yılında işletmenin likidite reşyosu 1,12 iken, hazır değer reşyosu da 0,19 gibi düşük bir oranda çıkmıştır (hazır değer reşyosunun payına kasa - bankalar ve çok yakın zamanda tahsil edileceğinden vadeli çekler kalemleri alınmıştır, payda da ise verilen çeklerin bir kısmı ile personele borçlar, banka kredileri, borç senetlerinin bir kısmı yer almaktadır). Hazır değer reşyosunun düşük çıkması, işletmenin yakın zamanda ödenmesi gereken borçlarını kendi kaynakları ile karşılamakta güçlük çekebileceği anlamına gelmektedir. Bu işletmenin likiditesini olumsuz etkileyecektir.

Duran varlıkların 1988 yılında toplam aktifler içindeki oranı % 22,9 iken 1989 da 109.522.567.İL.(% 152,3) artarak % 33,3 oranında oluşması, toplam aktifler içindeki payının, dönen varlıklara göre düşük olmasına rağmen, istenen bir durum değildir. Şöyleki duran varlıklardaki artış, karşılaştırmalı tablolarda gözüktenden daha fazla (nakit akım tablosunda görülmektedir) bir nakit çıkışına sebep olmuş ve nakit yapısını zayıflatmıştır. İşletme bu miktarda bir nakdin hiç değilse, belli bir miktarını dönen varlıklarda(kasa -bankalarda) yakın zamanda yapacağı kısa vadeli borç ödemeleri için bulundursaydı, hazır değer reşyosunu yükselterek önümüzdeki döneme nakit durumu açısından hazırlıklı olacaktı.

1989 yılında işletmenin net kârı 1988 yılına göre % 59,5 oranında artmıştır. İşletmenin brüt satış kârı ise daha hızlı bir şekilde % 89,7 oranında artmıştır. İşletme brüt satış kârı ile faaliyet giderlerini karşılayabilmiş ve bir önceki döneme görede faaliyet kârını arttırabilmiştir. Ancak burada özellikle şüpheli alacak zararı faaliyet kârını daha yüksek olmasını, genel idare giderleri içinde yer alan amortisman giderleri ile birlikte engellemiştir. Faaliyet dışı gelirlerde, faaliyet dışı giderleri karşılayamamıştır. Bunda en büyük etken faiz ve komisyon giderleri olmuştur.

Özetleyecek olursak, olaya nakit durumu açısından baktığımızda işletme 1989 yılında kârlılık açısından iyi bir dönem geçirmesine rağmen satışlarını karşılamak için gerekli stokları almak, vadesi gelmiş kısa vadeli borçlarını zamanında ödeyebilmek ve giderlerinin gerektirdiği nakit ihtiyacını zamanında karşılayabilmek için kısa vadeli borçlarını arttırmış, elindeki nakit kaynaklarının ise bir kısmını duran varlıklara aktararak yanlış değerlendirmiş böyle olunca da gelecek dönemler için nakit yapısını zayıflatmıştır. Diğer yandan işletme duran varlıklara yaptığı yatırımın tam olmasa bile az çok nakit yapısı üzerinde olumsuz etki yaratacağını anladığından satışlarını arttırmaya çalışmış sonuçta artan satışlar da beraberinde şüpheli alacakları getirmiştir ve 1989 yılında alacaklara bağlanan fonları arttırmıştır.

VII. NAKİT BÜTÇESİNİN HAZIRLANMASI

İşletmemiz için hazırlayacağımız nakit bütçesinin kapsayacağı süre aylık bölümler halinde olmak üzere mevsimsel dalgalanmalar da dikkate alınarak üç ay olarak belirlenmiştir.

A) Nakit Girişleri

Bildiğimiz gibi en önemli nakit girişleri satışlar neticesinde oluşan alacaklar ve peşin satışlardan sağlanan nakit girişleri ile bütçe dönemi başındaki alacakların tahsilatı ile sağlanacak nakitlerdir.

İşletmede bu güne kadar gerçek anlamda bir satış bütçesi yapılmamıştır. Bu nedenle satışlardan sağlanacak nakit girişlerinin belirlenmesinde, işletmenin satış yöneticileri ile beraber geçmiş dönemlere ait tecrübeler ve bu konuda mevcut bilgileri bir araya getirilerek, bütçe döneminde 1990 yılının ocak - şubat - mart aylarına rastlaması nedeniyle kış mevsiminde satışların daha fazla olması eğilimini dikkate alarak, toplam satışlar peşin ve kredili satışlar olarak tahmin edilmiştir. Buna göre yeni atölyenin hizmete girmesiyle de ocak ayında toplam satışların 120.000.000.₺., şubat ayında 135.000.000.₺. ve mart ayında ise 107.000.000.₺. olacağı tahmin edilmektedir. İşletme satışlarının yaklaşık % 10'unu peşin % 90'nida kredilidir. Kredili satışlara ilişkin olarak, meydana gelen alacakların da % 25 nin satış ay içinde nakden tahsil edilebileceği düşünülmektedir. Bu rakam aşağıda gösterilmiştir.

	<u>OCAK</u>	<u>ŞUBAT</u>	<u>MART</u>
TOPLAM SATIŞLAR	120.000.000.	135.000.000.	107.000.000.
% 10 PEŞİN SATIŞLAR	12.000.000.	13.500.000.	10.700.000.
% 90 KREDİLİ SATIŞLAR	108.000.000.	121.500.000.	96.300.000.
KREDİLİ SATIŞLARDAN			
İLGİLİ AY SAĞ.NAKİT	27.000.000.	30.375.000.	24.750.000.

Şimdi de işletmenin bütçe dönemi başındaki alacaklarından ve bütçe dönemindeki kredili satışlarından satış yapılan ay içinde tahsil edilen miktarın dışındaki alacaklardan sağlanacak nakit miktarını belirleyelim. İşletme yöneticileri bütçe dönemi başındaki alacaklarının (vadeli çekler= 1.116.700, alacak senetleri= 5.400.000, alacaklar= 32.741.645 olmak üzere) 39.258.345.İl.sini ocak ayında, (alacak senetleri= 1.412.300, alacaklar= 21.461.615 olmak üzere) 22.873.915.İl.sini şubat ayında tahsil edebileceklerini düşünmektedir. Mart ayında ise bu alacaklardan tahsilat beklenmektedir. Bütçe döneminde yapılacak kredili satışlardan ortaya çıkacak alacaklardan da ocak ayı kredili satışlarının, şubat ayında 35.000.000.İl.sini mart ayında ise 30.000.000.İl.sini, şubat ayı kredili satışlarında mart ayı içinde 48.000.000.İl.sini tahsil edebileceğini tahmin etmektedir.

İşletme yöneticileri aynı zamanda bakım ve revizyon hizmetlerinden, ocak ayında 16.000.000.İl. şubat ayında 20.000.000.İl. mart ayında ise 15.000.000.İl. nakit girişi beklemektedir. Buraya kadar belirlediklerimiz dışında başka bir nakit girişi şimdilik beklenmemektedir.

B) Nakit Çıışları

Nakit çıkışlarına tahmin etmeden önce işletmenin acil durumlar için kasasında bulundurmak istediği miktar aylık olarak 1.500.000.İl. olarak belirlenmiştir.

Nakit çıkışları işletmeniz için alışlar, satış giderleri, borç ödemeleri, faaliyet ve faaliyet dışı giderler nedeniyle yapılan ödemelerden oluşmaktadır.

İşletmenin bütçe dönemi başındaki stokları, işletme yöneticileri tarafından, bütçe dönemi için yeterli görülmemiştir. Yanlız şunu hemen belirtelim, işletmede satışlarda olduğu gibi alışlarda ve giderlerde bütçeleme çalışması daha önce yapılmamıştır. İşletme bütçe döneminde planlanan satışlarını gerçekleştirebilmek için 130.000.000.İL tutarında alış yapmayı planlamıştır. Alışlar ocak ayı içinde yapılacak, ancak ödemelerinin % 40'ını şubat ayı içinde, kalan % 60'ının ise yarısı mart ayı içinde yapılacak kalan kısım, bir sonraki bütçe dönemine aktarılacaktır. İşletmenin satış giderleri ise ocak ayı için 1.850.000.İL, şubat ayı için 600.000, mart ayı için se 740.000.İL. olarak tahmin edilmektedir.

İşletme bütçe dönemi başındaki kısa vadeli borçlarından sadece ödenecek vergiler kaleminin 7.701.883.İL.si hariç tümünü bütçe dönemi içinde ödeyecektir. İşletme ayrıca ocak, şubat ve mart aylarında her ay için 1.049.000.İL.peşin vergi ödeyecektir.

Faaliyet giderlerinin neden olacağı nakit çıkışları, işletme yönetimi ve satış personelinin maaşlarına yeni dönemde yapılan arttırmada dikkate alınarak şöyle tahmin edilmiştir;

	<u>OCAK</u>	<u>ŞUBAT</u>	<u>MART</u>
GENEL İŞLT. GİDERLERİ	4.135.000	4.750.000	4.350.000.
İŞ.YON.VE SAT.PRSL.GID.	2.950.000	3.274.000	3.274.000.
SATIŞ GİDERLERİ	1.850.000	600.000	740.000.
NKL.VAS.BAK.YAK.GİDERLERİ	850.000	850.000	850.000.

Faaliyet dışı giderler olupta, işletme için nakit çıkışı yaratacak giderlere ilişkin miktarlarda şöyle tahmin edilmiştir.

	<u>OCAK</u>	<u>ŞUBAT</u>	<u>MART</u>
SERVİS İŞT. GİDERLERİ	4.500.000	5.500.000	5.500.000
" PRSL.GİDERLERİ	3.740.000	3.958.000	3.958.000

C) Nakit Bütçesinin Oluşturulması

İşletmenin bütçe dönemi başındaki bilançosunda kasa ve bankalarda toplam olarak 14.118.919 TL. bütçe dönemine devir eden nakit mevcudu vardır. İşletmenin belirlediğimiz nakit giriş ve çıkışlarına göre hazırlanan nakit bütçesi aşağıda verilmiştir.

İŞLETMENİN 1990 DÖNEMİ OCAK - ŞUBAT - MART AYLARINA
AİT 3 AYLIK NAKİT BÜTÇESİ

ÖNCEKİ DÖNEMDEN DEVİR EDEN NAKİT MEVCUDU 14.118.919.

NAKİT GİRİŞLERİ OCAK ŞUBAT MART

Ana Faaliyetlerden

Beklenen Girişler

Peşin Satışlar 12000000 13500000 10700000

Al. Tahsilatı 66258345 88248915 102750000

TOPLAM 78258345 101745915 119450000

Faaliyet Dışı Gel.

Beklenen Girişler

Ser.Bak.Rev.Gl. 16000000 20000000 15000000

TOPLAM 16000000 20000000 15000000

TOPLAM NAK.GİRİŞ 94258345 121748915 128450000 344.457.260.

NAKİT ÇIKIŞLARI

Ana Faaliyet İçin

Nakit Çıkışları

Alışlar - 52000000 39000000

Verilen Çekler 52417624 39251781 -

Borç Senet. 49426380 23079000 31100000

Sat. Borçlar 19244127 28426118 17205689

TOPLAM 221088131 142756899 87305689

Kısa Vad.Borç Öd.

Banka Kredi. 26500000 - -

Al. K.D.V. 7297189 - -

Prsl. Borçlar 145000 - -

Diğ. Borçlar 487550 - -

Odenecek Ver. - 10000000 10000000

TOPLAM 10579739 10000000 10000000

Faaliyet Gide Ned.

Nakit Çıkışları

Gn. İst. Gid.	4135000	4750000	4350000
İst. Yö.St.Prs.	2950000	3274000	3274000
Nkl. Vs. İsk. Yk. G.	850000	850000	850000
Satış Giderleri	1850000	600000	740000
TOPLAM	9785000	9474000	9214000

Faaliyet Dışı Gid.

Ned. Nak. Çıkışı

Ser. İst. Gid.	4500000	5500000	5500000
" Prs. Gid.	3740000	3958000	3958000
TOPLAM	8240000	9458000	9458000

Asgarı Nakit	1500000	1500000	1500000
--------------	---------	---------	---------

Peşin Vergi	1049000	1049000	1049000
-------------	---------	---------	---------

NAK. ÇIKIŞI TOP.	152241877	174237899	118526689	445.006.465.
-------------------------	------------------	------------------	------------------	---------------------

SONRAKI DONEME DEVIR EDEN NAK. MEVCUDU

-

NAKİT AÇIĞI	86.430.286.
--------------------	--------------------

EK FİNANSMAN İHTİYACI	86.430.286.
------------------------------	--------------------

Nakit bütçesini incelediğimizde 86.430.286.lilik bir nakit açığının olduğunu görmekteyiz. Bu açığın banka kredilerinden yararlanarak kapatılması mümkündür. Ancak bu yoldan nakit açığının giderilmesinin işletmeye getireceği faiz yükü yöneticileri düşündürmektedir. Bu nedenle işletme yöneticileri başka çözümler aramaya yönelmiştir. İşletme faaliyetlerini etkilemeyeceğine inandığı için nakit vasıtalarından birini yaklaşık olarak 10.000.000.lıye satabileceğini, elde edeceği bu fonu nakit açığının finansmanına kullanırken, nakit açığının kalan kısmında, düşük faizli sadece bir kamu bankasınca verilen banka kredilerinden yararlanarak finanse edebileceğini düşünmektedir. Bu çözüm tamamen normal faizli banka kredileri kullanarak nakit açığının finanse edilmesinden daha iyidir. Ayrıca alınacak düşük faizli banka kredisi, faizi ile birlikte altı ay sonra ödenecektir.

VII. BÜTÇE DÖNEMİNE AIT FİİLİ RAKAMLAR İLE BÜTÇELENEBİLİR RAKAMLARIN
KARŞILAŞTIRILMASI VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Nakit bütçesinin ait olduğu dönemin fiili rakamlarını, bütçe rakamları ile sapmaları gösterir tablo aşağıda verilmiştir.

KALEMLER	BÜTÇELENEBİLİR	GERÇEKLEŞEN	SAPMALAR
NAKİT GİRİŞLERİ			
Kasa mevcudu	14.118.919.	14.118.919.	
Ana faaliyetten Girişler			
Peşin satışlar	36.200.000.	63.214.619.	+ 27.014.619.
Alacaklardan	257.257.260.	183.470.286.	- 73.786.974.
TOPLAM	307.576.179.	260.803.824.	- 46.772.355.
Faaliyet dışı gelirlere			
nakit girişleri			
Servis bak.rev.gel.	51.000.000.	58.715.819.	+ 7.715.819.
TOPLAM	51.000.000.	58.715.819.	+ 7.715.819.
NAKİT GİRİŞLERİ TOP.	358.576.179.	319.519.643.	- 39.056.536.
NAKİT ÇIKIŞLARI			
Ana faaliyet için nakit			
çıkışları			
Alışlar	91.000.000.	-	- 91.000.000.
Tic.Borç.Öd. toplam	260.150.719.	260.150.719.	-
TOPLAM	351.150.719.	260.150.719.	- 91.000.000.
Kısa Vad.borç öd.			
Banka kredileri	2.650.000.	2.650.000.	
Alınan K.D.V.	7.297.189.	7.297.189.	
Prsl.borçları	145.000.	145.000.	
Dig. borçlar	487.557.	487.557.	
Ödenecek vergiler	20.000.000.	20.000.000.	
TOPLAM	30.579.746.	30.579.746.	
Faaliyet dışı . nedeniyle			
nakit çıkışları			
Gn. ıst. gid.	13.235.000.	10.512.112.	- 2.722.888.
İst.yön.st.prs.	9.498.000.	8.974.321.	- 523.679.
Nkl.vst.bak.yk.gid.	2.550.000.	2.382.671.	- 167.329.
Satış Giderleri	3.190.000.	2.979.317.	- 210.683.
TOPLAM	28.473.000.	24.848.421.	- 3.624.579.

Faaliyet dışı giderler			
ned. nakit çıkışı			
Ser. işt. gid.	15.500.000.	12.197.641.	- 3.302.359.
" ars. gid.	11.656.000.	9.861.324.	- 1.794.676.
TOPLAM	27.156.000.	22.058.965.	- 5.097.035.
Asgari nakit	4.500.000.	-	-
Peşin vergi	3.147.000.	3.147.000.	-
NAKİT ÇIKIŞI TOP.	445.006.465.	340.784.851.	-104.221.614.
NAKİT AÇIĞI	86.430.286.	21.265.208.	-65.165.078.
EK FİNANSMAN İHTİYACININ			
KARŞILANMASI			
banka kredisi	-	18.000.000.	
İkl.vat. satışı	-	8.500.000.	
TOPLAM	-	26.500.000.	
DEVİR EDİLE NAKİT MEVCUDU		5.234.792.	

Bütçelenen rakamlar ile gerçekleşen rakamları gösteren tabloyu incelediğimizde bütçedeki nakit açığının 86.430.286. iken 21.265.208. olarak gerçekleştiğini görüyoruz. Nakit açığındaki bu önemli miktardaki azalmanın nedeni peşin satışlardan ve faaliyet dışı gelirlerden olan bakım-revizyon gelirlerinden sağlanan nakit girişlerinin tahmin edilenden yüksek gerçekleşmesi ve nakit çıkışlarında alışlar nedeniyle yapılması tahmin edilen ödemelerin yapılmamasıdır. Bunların yanında işletme nakit çıkışı gerektiren giderlerinde tahmin edilenden az gerçekleştikleri görülmektedir. Giderlerin ortaya çıkardığı nakit çıkışlarındaki bu azalış işletmenin faaliyetlerini aksatıcı nitelikte olmamıştır.

İşletme bütçelenen nakit açığını uygulamada önemli ölçüde azaltmasına rağmen ek finansmana ihtiyaç duymuş, ek finansman ihtiyacını da düşük faizli banka kredisi ve nakil vasıtalarından birini satarak gidermiştir.

Nakit bütçesinde alacakların tahsilatından beklenen nakit girişinin ise uygulamada 73.786.974.TL. azalış göstermesi işletmenin bütçeyi hazırlarken tahmin ettiği satış hasılatına ulaşmaması ve bütçe dönemi başındaki alacaklarından bütçe döneminde yapmayı planladığı nakit tahsilatlarının az bir miktarda olsa, tahmin edildiği şekilde gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak peşin satışlardan sağlanan nakit girişlerinin tahmin edilene üzerinde gerçekleşmesi, alacakların tahsilatından beklenen nakit girişlerinde uygulamada meydana gelen azalmanın nakit girişleri üzerindeki olumsuz etkisini bir miktar azaltmıştır.

Ana faaliyette sağlanan nakit girişleri toplamı ile ana faaliyet nedeniyle oluşan nakit çıkışları toplamına baktığımızda ana faaliyet nedeniyle sağlanan nakit girişlerinin ana faaliyet nedeniyle oluşan nakit çıkışlarına ancak karşılayabildiğini bunun haricinde faaliyet giderlerini karşılayamadığını görüyoruz. Diğer yandan faaliyet dışı gelirlerden sağlanan nakit girişlerinin ise faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışlarını kolaylıkla karşılayabildiğini görmekteyiz. Tabii burada şunu unutmamak gerek, işletmenin bütçe döneminde yapmış olduğu alışlara bütçe döneminde bir nakit ödemesinin işletmeye getireceği faiz yükü ile banka kredilerinin getireceği faiz yükü bütçe döneminde bir nakit çıkışına yol açmadığından burada gözükmemektedir. Söz konusu olan bu faizler işletmenin bundan sonraki bütçe döneminde nakit çıkışı olarak dikkate alınmalıdır.

Kısaca nakit bütçesinde, bütçelenen rakamlar ile gerçekleşen rakamları incelediğimizde en önemli sapmalar ana faaliyetlerden beklenen nakit girişlerinde ve ana faaliyet nedeniyle oluşan nakit çıkışlarında olmuştur. Bu sapmalar işletmenin nakit açığını azaltıcı yönde etkilemiş, dolayısıyla nakit yapısında güçlendirici etki yapmıştır. Nakit yapısı bütçe dönemi sonunda iyi yönde gelişme göstermesinin, var olan sorunların, özellikle de kısa vadeli borçlar karşısında, işletmenin nakit varlıklarının yetersizliği

tan olarak güzüme kavuşturulmamış ancak azaltılmıştır. İşletme bundan sonraki bütçe döneminde de bu sorunu giderici şekilde nakit bütçesini hazırlamalıdır.

Nakit bütçesi ve gerçekleşen sonuçlar değerlendirildikten sonra, işletmemiz bundan sonraki bütçe dönemi için tekrar nakit durumu analizleri yaparak, mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını inceleyip, nakit durumunu değerlendirmelidir.

S O N U Ç

İşletmelerde hedeflenen amaçlara ulaşılabilmek için faaliyetlerin planlanması gerekmektedir. Planlama çalışmaları içinde, faaliyetlerin gerektirdiği nakit hareketlerinin planlanmasında özel bir öneme sahiptir. Bizde bu noktadan hareketle sadece ticaret işletmeleri için nakit planlaması çalışmalarının daha etkin bir şekilde, mali analiz tekniklerinden yararlanarak yapılmasını araştırma konumuz olarak seçtik.

Ticaret işletmelerinde nakit planlamasının gerçekçi bir şekilde yapılabilmesi her şeyden önce işletmenin mevcut nakit durumunu çok iyi bilmesine bağlıdır. Mevcut nakit durumu ise mali durumun ve faaliyet sonuçlarının mali analiz tekniklerinden yararlanarak değerlendirilmesini gerektirir. Nakit durumunu ilgilendiren analiz sonuçlarının bir arada değerlendirerek yapılan nakit durumu analizleri, nakit planlamasına yönlendirici ve belirleyici bilgiler ortaya koymaktadır. Tabii nakit durumu analizlerinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ancak muhasebe bilgilerinin mali tablolara istenen şekilde aktarılmasına bağlıdır. Bu ise ancak işletmenin iyi bir muhasebe sistemi ve iç kontrolüne sahip olmasıyla mümkündür.

Planlama öncesinde yapılan nakit durumu analizleri yardımıyla nakit bütçesini hazırladıktan sonra bütçe sonuçları ile bütçenin uygulanmasından sonra gerçekleşen sonuçlar değerlendirilerek bütçenin başarısı ve ortaya çıkan yeni nakit durumu bir sonraki dönem bütçesi için analiz edilmelidir.

Nakit planlamasının daha etkin bir şekilde yapılmasını sağlamak amacıyla yukarıda açıkladığımız konuları içine alacak şekilde araştırmamızı yaparak bir ticaret işletmesinde uygulamaya çalıştık. Bu araştırmamızı yaparken amacımız ticaret işletmelerinin karşılaştıkları nakit yapısına ilişkin sorunlarına çözüm bulmaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKDOĞAN NALAN -
TENKER NECAT : Mali Tablolar Analizi, Ankara, 1988.
- AKGÜÇ ÖZTİN : Mali Tablolar Analizi, İ.Ü. Ya. No.3281, İstanbul, 1985.
- AYDIN DAVUT : Bilgisayarlı Genel Muhasebe, A.Ü. Ya. No.350, İ.İ.B.F. Ya. No.75, Eskişehir, 1989.
- BÜKER SEMİH : Finansal Yönetim, Ankara, 1983.
- BEKTÖRE SABRİ -
ÇÖMLEKÇİ FERRUH : Mali Tablolar Analizi, A.Ü. Eğ. Sağ. Bil. Arş. Vakfı, Ya. No.71, Eskişehir, 1989.
- CEMALCILAR ÖZGÜL : Fon Kaynakları ve Uygulamaları Tablosu ile Para Akışı Analizi, E.İ.T.İ.A. Ya. No.66/33, Eskişehir, ?.
- CEMALCILAR ÖZGÜL : Genel Muhasebe Teorisi ve Uygulama, E.İ.T.İ.A. Ya. No.102, Eskişehir, 1972.
- CEMALCILAR ÖZGÜL : Genel Muhasebe Teknik Prensipler ve Uygulama, Ya. No.?, Eskişehir, 1974.
- CEMALCILAR İLHAN : İşletme Bütçeleri, E.İ.T.İ.A. Ya. No.24-2, Eskişehir, 1964.
- ERDOĞAN MELİH : İşletmelerde Nakit Yönetiminde Nakit Bütçelerin Hazırlanması ve Bağlantılı Tablolar, A.Ü. Ya. No. 302, İ.İ.B.F. Ya. No.71, Eskişehir, 1989.
- GÖNENLİ ATILIA : Bilançe Analizi, İ.Ü. Ya. No.1773, İ.F. Ya. No. 13, İstanbul, 1972.
- GÜNEŞ ALİ : Bilgisayar ve Basic Programlama, A.Ü. Ya. No.121, A.Ö.F. Ya. No.45, Ankara, 1986.
- KEPEKÇİ CELAL : Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz, A.Ü. Ya. No.118, A.Ö.F. Ya. No.42, Eskişehir, 1986.
- O'DONNELL JOHN L. - (Çev.
ÖZKUT HALUK) : Para Buluş (Finansman)ın Seçilmiş Konuları, Ankara, 1970.

SÜRMELİ FEVZİ - BEN-

GİRAY YILMAZ

YALKIN KOÇ YÜKSEL

: Genel Muhasebe, A.Ü. Ya. No.16, A.Ö.F. Ya. No.
5, Eskişehir, 1982.

: Mali Analiz Teknikleri, Ankara, 1970.

